

Bilgi Edinme Hakkının Sınırı Olarak Özel Hayatın Gizliliği ve Kişisel Veriler

Personal Data and Right to Privacy as a Limitation for Right to
Receive Information

Prof. Dr. Ayhan DÖNER*

ÖZ

Bu çalışmamızda demokratik hukuk devletinin ayrılmaz parçası olan şeffaflığın bir unsuru olarak bilgi edinme hakkı ile bu hakkın istisnalarından özel hayatın ve kişisel verilerin gizliliği ve korunması meseleleri ele alınmıştır. Çalışmada öncelikle bilgi, bilgi edinme ve bilgiye erişim kavramları ortaya konulmuştur. Buna paralel olarak da bilgi edinme hakkı ile bilgi edinme özgürlüğü, birbirinden ayrılarak ve her iki kavramın hüküm ve sonuçları bakımından farkları da dikkate alınarak inceleme yapılmıştır. Daha sonra asıl konumuz olan bilgi edinme hakkı ile özel hayatın ve kişisel verilerin gizliliği ve korunması meseleleri incelenmiş; özel hayatın ve kişisel verilerin korunması hakkının, bilgi edinme hakkının sınırlarından biri olduğu ortaya konulmuştur.

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı.

E-posta: adoner@erzincan.edu.tr. ORCID: 0000-0003-4731-4421.

Makale Bilgisi/Article Info: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received: 27.04.2022 / Kabul/Accepted: 02.06.2022.

Atıf/Cite as: Ayhan Döner, “Bilgi Edinme Hakkının Sınırı Olarak Özel Hayatın Gizliliği ve Kişisel Veriler”, EBYÜ-HFD, C. 26, S. 1, Haziran 2022, (23-60).

Anahtar Kelimeler: Bilgi, Bilgi Edinme, Bilgi Edinme Hakkı, Özel Hayatın Gizliliği, Kişisel Veriler.

ABSTRACT

In this study, the right to information as an element of transparency, which is an inseparable part of the democratic state of law, and the privacy and protection of private life and personal data, which are exceptions to this right, are discussed. In the study, first of all, the concepts of knowledge, acquiring knowledge and access to information were introduced. Parallel to this, the right to information and freedom of information have been separated from each other and the differences between the two concepts in terms of terms and consequences have been taken into account. Then, our main subject, the right to information, and the privacy and protection of private life and personal data were examined; it has been revealed that the right to protect private life and personal data is one of the limits of the right to information.

Keywords: Information, Obtaining Information, Right to Information, Privacy of Private Life, Personal Data.

GİRİŞ

Modern anayasal devletin iki temel unsuru demokrasi ve hukuk devletidir. Anayasal devlette, diğer ifadeyle demokratik bir hukuk devletinde birey, yalnızca pasif bir referans objesi değil, aksine gerçek ve aktif bir özne olarak kabul edilmektedir¹. Bu sebeple gerek demokrasi gerekse hukuk devleti aktif bir özne olarak kabul ettiği bireye devlet yönetiminde söz sahibi olma, yani katılım imkânı verir². Devlet yönetiminde söz sahibi olabilmek ise, bu hakka sahip olanlar açısından devlet faaliyetlerinin aleniliğini (publizitaet) ve şeffaflığını (transparenz) şart koşar. Demokrasi ve hukuk devleti şeffaflıkla ayrılmaz bir bütün oluşturur³. Demokratik hukuk

¹ Matthias **Jestaedt**, “Das Geheimnis im Staat der Öffentlichkeit”, Archiv des öffentlichen Rechts, 126 (2001), s. 215.

² Gerd **Schulte-Hillen**, Transparenz in der Informationsgesellschaft, in: Informationsfreiheit, Die "gläserne Bürokratie" als Bürgerrecht? (Hrsg. Thomas Hart, Carolin Welzel, Hansjürgen Garstka), Bielefeld 2004, s. 11.

³ **Schulte-Hillen**, s. 11.

devleti şeffaflıkla ortaya çıkar ve onunla varlığını devam ettirir⁴. Bireye, devlet yönetimiyle ilgili iradesini oluşturabilmesi ve kararlarını alabilmesi için uygun bir vasatın sağlanması gereklidir. İşte demokratik hukuk devleti bu amaçla şeffaflığı üretir, onun oluşmasına imkân verir ve onu garanti altına alır. Bu ortam içerisinde de bireyler, devletle ilgili iradelerini sağlıklı bir şekilde oluşturarak kararlarını alabilirler⁵. Özgür bireylerin olduğu demokrasilerde şeffaflık bireyler açısından tıpkı nefes alıp vermeye benzer ve devlet kararlarının tartışılması, eleştirilmesi ve en doğrunun bulunması açısından bir şifre gibidir⁶.

Durum böyle olmakla birlikte demokratik hukuk devletinin şeffaflık olmaksızın var olamayacağı olgusundan, bu devlet şekli ile gizlilik, kapalılık ve sırların telif kabul etmeyeceği sonucu da çıkarılamaz. Demokratik hukuk devletinde gizlilik ve kapalılık, mutlak bir şekilde gayri meşru olarak kabul edilemez. Çünkü hiçbir devlet mutlak anlamda şeffaf olamaz. Aksine, haklı sebeplerin varlığı halinde demokratik hukuk devletinde de gizlilik ve kapalılığa ihtiyaç vardır. Diğer bir ifadeyle demokratik hukuk devletinde de gizlilik ve kapalılık haklı sebeplerin bulunması halinde meşru olarak kabul edilebilir. Demokratik hukuk devleti uygulamalarına bakıldığında haklı gizlilik sebeplerinin esas olarak iki alt grupta toplandığı, bunların da kendi içerisinde başkaca alt gruplara ayrıldığı görülmektedir.

Demokratik hukuk devletlerinde birinci grupta yer alan gizlilik sebepleri, devletin varlığı, ülkesi ve milletinin birliği ve bütünlüğüne tehdit oluşturan tehlikelere karşı, bunların savunulması ve korunmasının aracı olarak hizmet etmektedir. Burada gizlilik, dışarının vukufiyetinin engellenmesi ile devletin kendi bağımsızlığına, birlik ve bütünlüğüne yönelik, dışarıdan gelecek saldırı, baskı, müdahale, ihlâl ve benzeri olumsuz etkilere karşı bir koruma aracı olarak karşımıza çıkmaktadır⁷.

4 Dieter **Kugelman**, Die informatorische Rechtsstellung des Bürgers: Grundlagen und verwaltungsrechtliche Grundstrukturen individueller Rechte auf Zugang zu Informationen der Verwaltung, Mohr-Siebeck, Tübingen 2001, s. 7.

5 **Jestaedt**, s. 215-216.

6 Otto **Depenheuer**, Zur Dialektik eines demokratischen Lebensgesetzes Öffentlichkeit und Vertraulichkeit, Die Politische Meinung, Nr. 391, Juni 2002, s. 17.

7 **Jestaedt**, s. 238.

İkinci grupta yer alan gizlilik sebepleri ise devlet dışındaki gerçek ve tüzel kişilerin kimlik ve kişiliğinin korunmasına hizmet eder. Demokrasinin bir gereği olan şeffaflık, elbette ki toplum ile devlet arasındaki ayrımı varsaymakta, diğer ifadeyle genel ile özeli birbirinden ayırmaktadır. Bu düşünce yapısında ancak kamusal işler, fakat sadece bunlar, şeffaflık ve açık tartışma kuralına tabidir⁸. Kendini bireyden ayıran demokratik hukuk devleti, kişilerin hukuken korunmaya değer maddi ve manevi varlıklarını ve bütünlüklerini alenilik karşısında korumak ve gerekli hallerde elinde bulundurduğu kişilere ait bilgi ve belgeleri gizli tutmak zorundadır. Burada korunan değer bireyin bireyselliği ve kişiliği, diğer ifadeyle özel hayatının dokunulmaz alanıdır. Gizliliğin bu anlamda korunması, bugün “kişisel verilerin korunması” başlığı adı altında ele alınmaktadır⁹.

Özel hayatın ve kişisel verilerin korunması gereği, bütün demokratik rejimlerin tartışmasız kabul ettiği bir olgudur¹⁰. Özel hayat ve kişisel veriler, kişinin sadece kendisini ilgilendiren, toplumsal olmayan kişisel ilişkileri ve varlığıdır¹¹. Bireyin toplum içerisinde kişiliğini oluşturabilmesi¹² ve bağımsız bir varlık olarak yaşayabilmesi için, onun özel hayatına ve kişiliğine ilişkin bilgilerin korunmasına, diğer ifadeyle gizliliğe ihtiyaç bulunmaktadır. Bugün modern devletler, kişilerin özel hayatları ve kişiliklerine yönelik birçok bilgiyi ellerinde bulundurmaktadırlar. Bu bilgilerin üçüncü kişilerin eline geçmesi bireyin temel hak ve özgürlükleri ile özel hayatına büyük bir tehdit oluşturabilmekte veya bunların zarara uğramasına yol açabilmektedir¹³. İşte bu noktada şeffaflığın maddi bir istisnası olarak genel olarak gizlilik, özel olarak da kişisel verilerin korunması, özel hayatın ve kişiliğin korunmasının bir aracı olarak hizmet etmektedir. Kişilerin, dini ve siyasi görüşleri, aile hayatına ilişkin durumu, sağlık durumu, malvarlığı durumu, vergi ve mali işleri ile şirket ve işletmelerin üretim teknik ve stratejileri, mali ve ticari bilgileri gibi ekonomik ve sınai bilgiler bu kapsamda değerlendirilmekte ve devlete bunları gizli tutma yükümlülüğü getirilmektedir.

⁸ Depenheuer, s. 18.

⁹ Jestaedt, s. 241.

¹⁰ Aynı yönde bkz., Ramazan Şengül, “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Türk Kamu Yönetimini “Camdan Eve” Dönüştürür Mü?”, AÜSBFD, C. 60, S. 3, 2005, s. 229.

¹¹ Musa Eken, Yönetimde Şeffaflık (Teori-Uygulama), Adapazarı 2005, s. 10.

¹² Depenheuer, s. 24.

¹³ Eken, Yönetimde Şeffaflık, s. 10-11.

Çalışmamızda demokratik hukuk devletinin ayrılmaz bir parçası olan şeffaflığın bir unsuru olarak bilgi edinme hakkı ile bunun bir istisnası olarak kişisel verilerin gizliliği ve korunması meselesi ele alınacaktır. Çalışmada öncelikle bilgi, bilgi edinme ve bilgiye erişim kavramları ortaya konulacak, buna paralel olarak da bilgi edinme hakkı ile bilgi edinme özgürlüğü birbirinden ayrılarak incelenecektir. Daha sonra asıl konumuz olun bilgi edinme hakkı ile bunun istisnası olarak kişisel verilerin gizliliği ve korunması meselesi değerlendirilecektir.

I. BİLGİ VE BİLGİ EDİNME/BİLGİYE ERİŞİM

Latince “information” kelimesinin karşılığı olarak bilgi, Türkçede muhakeme yapabilmek ve bir yargıya ulaşabilmek için gerekli unsurların her birini, bir şeyi bilme durumunu ifade etmektedir¹⁴. Bu açıdan bakıldığında bilgi, bir nesne ya da enerji değil; sosyal hayatta kişiler arası iletişimi sağlayan, algılanabilen, aktarılabilen, öğrenmeyi ve tanımayı arttıran bilincin ham maddesidir¹⁵. Hayatın temel unsurlarından biri olarak bilgi, sosyal hayatta kişiler arası iletişimi sağlayan, algılanabilen, aktarılabilen bir olgudur. O halde, bilgi, algılanabilen ve böylece kişiler arası aktarılabilen her şeyin toplamı veya bu toplamın herhangi bir parçasıdır. Bilgilenme ve bilgi verme anlamında günlük hayatta, belirsizliği azaltan ya da ortadan kaldıran şey ise “algı”dır¹⁶. Türk Dil Kurumunun Büyük Türkçe Sözlüğü’nde “bilgi” kelimesinin birçok anlamı verilmekle birlikte, kelime, konumuzla alakalı olarak şu şekilde tanımlanmaktadır¹⁷: “1. İnsan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütünü, bili, malumat. 2. Öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilen gerçek, malumat, vukuf. 3. Öğrenme, araştırma ya da gözlem yolu ile edinilen gerçekler.”

Bilgiler faaliyetlerin ürünüdür fakat aynı zamanda faaliyetleri de etkiler¹⁸. Bilgi, yorumlar ihtiva eder. Sosyal iletişim sürecinde asla tarafsız

¹⁴ Emre **Atalay**, “Bilgi Edinme Özgürlüğü”, Manisa Barosu Dergisi, S. 62-63, Y. 16, Temmuz/Ekim 1997, s. 17; Gürsel **Özkan**, Demokratik Yönetimin Birinci Adımı Bilgi Edinme Hakkı, Ankara 2004, s. 37.

¹⁵ Bahtiyar **Akyılmaz**, İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü, Yetkin Yayınları, Ankara 2000, s. 159; **Özkan**, s. 37.

¹⁶ **Akyılmaz**, s. 151.

¹⁷ Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, E.T. 22.10.2009.

¹⁸ **Kugelmann**, s. 17.

olmaz; daima bir amaca yönelik ve belli bir yorum yüklenerek oluşturulur¹⁹. Hukuki açıdan insan zihninin içindeki bilgi herhangi bir anlam ifade etmemektedir. Bilginin hukuken bir anlam ifade edebilmesi için, kayıt altına alınması gerekir ki, bu durumda karşımıza bilgi kaynağı veya belge olarak adlandırılan kavram çıkmaktadır²⁰. Bilgi kaynağı/belge, bilginin somutlaştırıldığı, kayıt altına alındığı, tespit edildiği maddi bir objeyi ifade etmektedir.

Geniş anlamda belge, bilginin kayıt altına alındığı kamusal makamların elinde olsun veya olmasın, gazete, dergi, kitap, film, fotoğraf, teyp, bilgisayar, VCD, DVD, flash disk gibi her türlü yazılı, basılı, görsel ve işitsel bilgi, haber ve veri taşıyıcılarını ifade etmektedir. Dar anlamda belge ise, kamusal makamların ellerinde bulunan bilgilerin kayıt altına alındığı her türlü yazılı, basılı, görsel ve işitsel bilgi, haber ve veri taşıyıcılarıdır. Nitekim Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 3. maddesinin (d) bendinde belge kavramından ne anlaşılması gerektiği hususu, “*kurum ve kuruluşların sahip oldukları bu Kanun kapsamındaki yazılı, basılı veya çoğaltılmış dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüt, mektup, program, talimat, kroki, plan, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, harita, elektronik ortamda kaydedilen her türlü bilgi, haber ve veri taşıyıcıları...*” şeklinde ifade edilmiştir.

Bilgi edinme kavramına gelince, bilgi edinme, bireyin gerek bir birey gerekse yaşadığı toplumun bir parçası olarak hayatını devam ettirme sürecinde, zorlukları aşma ve kolaylığı yakalama konusunda belli bir düşünce ve kanaate ulaşabilmesi için gerekli olan verileri çevresinden toplamasıdır. Bireyin elde edeceği verilerin kaynağı olan çevre, sadece kamu kurum ve kuruluşları olmadığı gibi, içinde yaşadığı toplumla da sınırlı değildir. Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler, siyasi sınırların anlamsızlaşmasına, ülke sınırlarını ortadan kaldıran sosyal ve ekonomik faaliyetlerin hızla artmasına yol açmış, kitle iletişim araçlarının dünyayı küçük bir köy haline getirmesi ve buna paralel olarak da bilgi akışının bütün insanlığa yönelmesi, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sonucunu doğur-

¹⁹ Kugelman, s. 17.

²⁰ Özkan, s. 37.

muştur. Bu açıdan bakıldığında bireyin hayatını kolaylaştırmak için gerekli olan bilgiler, sadece devletin elinde ve içinde yaşadığı toplumda mevcut olan verilerle sınırlı değildir²¹.

Bireyin kendisine gerekli olan bilgiler, başta devletin elindeki veriler olmak üzere, içinde yaşadığı toplum ve hatta onu aşan bir çevre olunca, bilgi edinme olgusunu da buna göre dar ve geniş anlamda ele almak mümkündür. En dar anlamda bilgi edinme, hakkında işlem yapılmış/yapılacak veya karar alınmış/alınacak kimsenin idareden işlem dosyasındaki bilgileri öğrenebilmesini ifade ederken, geniş anlamda, devlet ve onun adına hareket eden kişi, kurum ve kuruluşların kararları, eylem ve işlemleri ile ilgili bilgi ve belgelerin elde edilebilmesi olgusudur²². En geniş anlamıyla ise, bireyin başta içinde yaşadığı toplum olmak üzere bütün dünyayı kapsayacak bir şekilde çevresinden veriler toplayabilmesidir.

II. HAK VE ÖZGÜRLÜK AYIRIMI AÇISINDAN BİLGİ EDİNME

A. Genel Olarak

Doktrinde, bilgi edinme olgusunu, diğer ifadeyle bireyin çevresinden gerek bir birey gerekse yaşadığı toplumun bir parçası olarak hayatını devam ettirme sürecinde, zorlukları aşma ve kolaylıkları yakalama konusunda belli bir düşünce ve kanaate ulaşabilmesi için gerekli olan verileri toplaması olgusunu ifade etmek üzere “*bilgi edinme hakkı*” ve “*bilgi edinme özgürlüğü*” kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Durum böyle olmakla birlikte, bilgi edinmenin bir hak veya özgürlük olarak ifade edilmesi sorunu, basit bir ifade farklılığı sorunundan öte, hukuk açısından bazı önemli ve farklı sonuçlar doğuracak bir konudur.

Gerçekten bilgi edinmenin bir hak olarak kabul edilmesi durumunda bu hak, hak sahibi olan bireye devlet ve diğer kişilerden bilgileri isteme ve bu istemin muhataplarına da bu bilgi ve belgeleri verme yükümlülüğü getirir. Çünkü hak, hak sahibinin kendi fiilinden çok karşıdaki kişilerin fiilleriyle gerçekleşen bir durumu ifade etmekte ve hak sahibi bireye, isteme yetkisini vermekte, karşıdaki muhataplarına da saygı gösterme ve

²¹ N. İlker Çolak, “Bilgi Edinme Hakkı, Önemi ve Bilgi Verme Yükümlülüğü”, e-akademi, S. 39, (Mayıs 2005), prg, 13, <http://www.e-akademi.org/makaleler/nicolak-1.htm>, E.T. 03.05.2009.

²² Musa Eken, “Bilgi Edinme Hakkı”, İnsan Hakları Yıllığı, Dr. Muzaffer Sencer’e Armağan, C. 17-18, S. 1995-1996, s. 63; Eken, Yönetimde Şeffaflık, s. 64.

hakkın gerçekleşmesi için gerekli edimlerde bulunma yükümlülüğünü getirmektedir. Bundan başka bu edimlerin yerine getirilmemesi veya bireyin bilgi edinme hakkına saygı gösterilmemesi halinde de, bireye hakkını yargı organları önünde talep etme yetkisini verecektir.

Bilgi edinme olgusunun bir özgürlük olarak kabul edilmesi durumu ise bizi farklı sonuçlara götürür. Çünkü özgürlükler, devlete ve diğer kişilere, olumlu bir edimde bulunma yükümlülüğünden çok hareketsiz kalma, pasif durumda bulunma, diğer ifadeyle kişinin özgürlüğüne müdahale etmeme yükümlülüğü getirmektedir. Bilgi edinme olgusunun özgürlük olarak kabul edilmesi durumunda, bilgi edinme, kişinin kendi eylemiyle gerçekleşeceği için, bireye, devlet veya başkalarından bilgi edinme özgürlüğünün gerçekleşmesi için herhangi bir isteme yetkisi vermeyecektir. Bu durumda da devlete ve diğer kişilere özgürlüğün gerçekleşmesi açısından olumlu bir davranışta bulunma yükümlülüğü ortaya çıkmayacak, buna paralel olarak da yargı organları önünde talep edilememe sonucu doğacaktır.

Kanaatimizce bilgi edinme olgusunun hak veya özgürlük olarak nitelendirilmesi bilgi, belge ve bilgi edinme kavramlarına verilecek anlamlarla yakından alakalıdır. Bu kavramlara verilecek anlamlara paralel olarak, bilgi edinme hem hak hem de özgürlük olarak nitelendirilecek bir olgudur. Gerçekten de yukarıda açıklandığı üzere bilgi, belge ve bilgi edinme kavramları geniş anlamda kullanıldığında bu kavramlar, kamusal makamların elindekiler dahil, her türlü veriyi, bu verilerin kayıt altına alındığı belgeleri ve bunların elde edilmesini kapsar. Bu durumda da bireyin elde edeceği verilerin kaynağı olan çevre, sadece kamu kurum ve kuruluşları olmadığı gibi, içinde yaşadığı toplumla da sınırlı değildir. Bu kavramları geniş anlamda ele aldığımızda, birey açısından bilgi edinme olgusunun bir özgürlük olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Halbuki bu kavramlar dar anlamda ele alındığında ise, sadece kamusal makamların ellerindeki genel olarak erişilebilir olmayan bilgi, belge ve bunların elde edilmesi yetkisini içermesi ve kamu makamlarının da bu bilgi ve belgeleri verme yükümlülüğü altında olması bakımından bir hak olarak değerlendirilmesi lazımdır.

Çalışmamızın ana konusu bilgi edinme hakkı ve onun sınırı olarak kişisel veriler olunca, bilgi edinme olgusunun bizi esas itibarıyla hak boyutu ile ilgilendirmektedir. Ancak şeffaflık, devletin herhangi bir talebe bağlı olmaksızın aktif şeffaflık şeklinde kendini görülebilir kılmasını da içermesi

açısından²³, özgürlük olarak bilgi edinme şeffaf devlet kavramıyla yakından alakalıdır. Bilgi edinme özgürlüğü, şeffaf devletin vazgeçilmez bir unsurudur. Bu nedenle burada bilgi edinme özgürlüğü hakkında da kısaca bilgi vermekte fayda bulunmaktadır.

B. Bilgi Edinme Özgürlüğü

Bilgi edinme özgürlüğü bilgi edinme hakkından farklı olarak, kişinin herkes tarafından ulaşılabilir, kamuya açık kaynaklardan bilgi edinebilmesini garanti altına alan bir özgürlüktür²⁴. Özgürlük olarak bilgi edinme, düşünce ve ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, kitle iletişim özgürlüğü, haberleşme ve bilim ve sanat özgürlüğü gibi özgürlüklerle iç içe geçmiştir²⁵. Nitekim Birleşmiş Milletler Genel Kurulu da 14 Aralık 1946'da yayımlanmış olduğu bildirisinde *“bilgi edinme özgürlüğü temel insan hakkıdır ve Birleşmiş Milletlerin kabul ettiği bütün özgürlüklerin mühenk taşıdır.”* demek suretiyle bilgi edinme özgürlüğünün diğer hak ve özgürlükler açısından önemine vurgu yapmıştır²⁶.

²³ Şeffaflık kavramını çeşitli açılardan sınıflandırarak türlere ayırmak mümkün ise de en önemli sınıflandırmalardan biri aktif şeffaflık-pasif şeffaflık ayrımıdır. Aktif şeffaflık, devlet organları ve idari makamların vatandaşların herhangi bir talebi olmaksızın kendiliğinden bilgi vermesi, kendini görülebilir kılması demektir. Pasif şeffaflık ise vatandaşın talebi üzerine gerçekleşen şeffaflıktır. Pasif şeffaflık kamu makamlarının bilgiye erişim talebini beklediği şeffaflık şekli olduğundan, bazen *“başvuru üzerine şeffaflık”* olarak da ifade edilmektedir²³. Aktif şeffaflık, adından da anlaşılacağı üzere faal olarak devletin kendi girişimiyle *“başvuru olmaksızın”* gerçekleşen şeffaflıktır. Diğere ifadeyle aktif şeffaflık devletin bilgi verme ödevini, pasif şeffaflık ise vatandaşın bilgi edinme hakkını ifade etmektedir (Bu konuda bkz., Ayhan **Döner**, Şeffaf Devlette Bilgi Edinme Hakkı ve Sınırları, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 22-32).

²⁴ Marion **Albers**, “Verfassungsrechtliche Grundlagen einer transparenten Verwaltung”, in: Bettina Sokol (Hrsg): Symposium Informationsfreiheit, Duesseldorf 2004, s. 39; **Atalay**, s. 17.

²⁵ **Çolak**, Bilgi Edinme Hakkı, prg. 13. Bilgi edinme özgürlüğünün çeşitli hak ve özgürlükler ile ilişkisi konusunda bkz., **Atalay**, s. 21 vd; Nihan **Yancı**, Çevresel Bilgilenme Hakkı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004, s. 23 vd.

²⁶ **Atalay**, s. 23.

Bilgi edinme özgürlüğünün başta Anayasamız olmak üzere birçok anayasa ve uluslararası metinde düşünce özgürlüğünün içinde düzenlendiğini görülmektedir²⁷. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 19. maddesine göre, “Herkesin düşünce ve ifade özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.” Bu özgürlük Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesinde daha güçlü bir şekilde düzenlenmiştir. Buna göre, “Herkes görüşlerini açıklama ve ifade özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir.” Özgürlük, BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 19. maddesinde ise, “Herkesin, bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir.” ifadeleriyle yer almıştır.

Bilgi edinme özgürlüğüne 1982 Anayasası da 26. maddesinde, “haber veya fikir alma” serbestliği şeklinde düşünce özgürlüğünün içerisinde yer vermiştir. Maddeye göre, “herkes düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet, resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar.”

Gerek Anayasamız gerekse uluslararası metinlerde bilgi edinme özgürlüğüne düşünce özgürlüğünün içinde yer verilmesinin en önemli sebeplerinden biri, düşünce oluşumu ile bilgi edinme özgürlüğü arasındaki

²⁷ Düşünce özgürlüğünü ifade etmek üzere doktrinde çeşitli kavramlar kullanılmaktadır. Bunlar ifade özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, düşünme ve tartışma özgürlüğü, söz (konuşma) özgürlüğü ve düşünme özgürlüğü şeklinde sıralanabilir. Ayrıca düşünmenin kişinin iç dünyasına dönük olduğu, bu nedenle hukukun ilgi alanına girmediği, ifade ve açıklamanın ise dışa dönük olduğu ileri sürülerek bu özgürlüğün düşünce ve düşünceyi açıklama (ifade) özgürlüğü şeklinde ifade edildiği de görülmektedir. (Bu konuda bkz., Reyhan Sunay, İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları, Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara 2001, s. 5-6).

ilişkinin diğer özgürlükler arasındaki ilişkiden çok daha belirgin olmasından kaynaklanmaktadır. Düşünce özgürlüğü ile bilgi edinme özgürlüğü arasında mutlak bir ilişki bulunmaktadır ki, yeterli ve doğru bilgi edinemeyen birey ve toplumlar yeterli düşünce özgürlüğü güvencesine de sahip olamazlar²⁸. Bilgi edinme özgürlüğü, düşünceye ham madde sağlar; bilginlenme, düşünme imkânlarını geliştirir²⁹. Düşünce özgürlüğü bilgi edinmeyi içermezse anlamsızlaşır. Bu sebeple bilgi edinme özgürlüğü düşünce ve düşünceyi açıklama özgürlüğünün sonucu değil vazgeçilmez bir ön koşulu ya da temel unsurudur³⁰. Çünkü düşüncenin serbestçe oluşabilmesi için, bireyin bilgi edinme imkânlarının kısıtlanmamış olması gerekir. Bireyin bilgi kaynaklarından bilgi edinebilmesi mümkün olmazsa, doğasına aykırı olarak olağanüstü dar sınırlara mahkûm edilmiş olur³¹.

Bilgi edinme özgürlüğü ile düşünce özgürlüğü arasındaki bu sıkı ilişkiye rağmen, bilgi edinme özgürlüğü düşünce özgürlüğünden bağımsız bir özgürlüktür³². Gerçi klasik eğilim bilgi edinme özgürlüğünü bağımsız bir özgürlük olarak tanımak yerine, düşünce özgürlüğünün bir boyutu olarak kabul etme şeklindedir. Ancak yeni eğilim, düşünce özgürlüğü ile bilgi edinme özgürlüğü arasındaki ilişkiyi göz ardı etmeksizin bilgi edinmeyi ayrı bir özgürlük olarak görmek yönündedir³³. Nitekim düşünce özgürlüğü, bireyin serbest bir şekilde düşünce oluşturma ve oluşturmuş olduğu bu düşünceyi başkalarına serbest bir şekilde yayma hakkını garanti altına alırken, bilgi edinme özgürlüğü, bireyin kendini bilgilendirmesi hakkını garanti altına almaktadır³⁴.

Bilgi edinme özgürlüğünün devletin müdahalesi olmaksızın genel bilgi kaynaklarından istediği konularda doğrudan veya dolaylı bilgi ve haberleri araştırma ve elde etme özgürlüğü ile bunları iletme özgürlüğünden

28 **Yancı**, s. 24.

29 İbrahim Ö. **Kaboğlu**, *Özgürlükler Hukuku*, İmge Kitabevi, Ankara 2002, s. 336; **Atalay**, s. 21; **Yancı**, s. 26.

30 **Kaboğlu**, s. 336; **Yancı**, s. 26.

31 **Atalay**, s. 21.

32 **Atalay**, s. 21.

33 **Yancı**, s. 28.

34 **Atalay**, s. 21.

oluşan iki temel unsuru bulunmaktadır³⁵. Bilgi edinme özgürlüğü açısından bilgi kaynağı, bilgi ve haberleri ifade etmeye ve iletmeye yarayan, yazılı, görsel ve işitsel her türlü kamuya açık diğer ifadeyle genel olarak erişilebilir bilgi aracını ifade etmektedir. Bu mânada gazete, dergi, radyo, televizyon, film, bilgisayar ve internet gibi kitle iletişim araçları ile el ilanları, reklam ve propaganda broşürleri, müze, sergi, kütüphane, kamuya açık konuşmalar, ilan panoları, belgeseller, uçaklardan atılan ticari ve siyasi içerikli bildiriler vb. bilgi kaynakları arasında sayılmakta ve bilgi edinme özgürlüğünün kapsamında kabul edilmektedir³⁶.

Bilgi edinme özgürlüğü, bireylerin kamuya açık bilgi kaynaklarından müdahale olmaksızın bilgi edinebilmesinin yanı sıra, edinilmiş olan bilgilerin saklanması hakkını da ihtiva etmektedir. Buradaki saklama, yazıyla, arşivleme, video veya ses bandı ya da bilgisayar gibi elektronik araçlarla saklamayı içermektedir³⁷.

Bilgi edinme özgürlüğü yalnızca bireysel bir hak değil, aynı zamanda toplumun bir bütün olarak kitle iletişim araçlarından serbest bir şekilde bilgi edinebileceği kolektif bir haktır³⁸. Bu nedenle bilgi edinme özgürlüğünün korumasından öncelikle, basın, haber ajansları ile meslekleri gereği bilgi araştırma durumunda olan muhabir, fotoğrafçı ve diğer medya mensupları yararlanmaktadır. Bu meslek grubundaki kişiler açısından bilgi edinme özgürlüğü özel bir öneme sahiptir. Bunların toplumu bilgilendirebilmeleri için devlet müdahalesi olmaksızın, her şeyden önce kendilerinin bilgileri araştırabilmesi ve edinebilmesi gerekmektedir³⁹. Bu açıdan bakıldığında, medya mensuplarının haber toplama hakkı, bilgi edinme özgürlüğünün önkoşulu haline gelmektedir. Bu da devletin bilgi kaynakları konusunda halkı bilgilendirme görevini gerçekleştiren kimseleri engellemeye yükümlülüğünü doğurmaktadır⁴⁰.

Bilgi edinme özgürlüğü, bireyin ve toplumun bilgi kaynaklarına erişimi noktasında sadece devletin müdahale etmemesiyle, bilginin serbestçe

³⁵ **Kaboğlu**, s. 336; **Sabahattin Nal**, “Karşılaştırmalı Hukukta Enformasyon Hakkı”, Prof. Dr. Necip Kocayusufoğlu İçin Armağan, Seçkin Yayınları, Ankara 2004, s. 711.

³⁶ **Nal**, s. 711; **Atalay**, s. 18.

³⁷ **Atalay**, s. 18.

³⁸ **Nal**, s. 714.

³⁹ **Atalay**, s. 19.

⁴⁰ **Nal**, s. 721.

dolaşımına karışmamasıyla gerçekleşmez; aynı zamanda bu özgürlüğün etkili bir şekilde kullanılabilmesi için devletin somut bazı olumlu yükümlülükler altına girmesini de gerektirir⁴¹. Diğer ifadeyle devletin bilgi edinme özgürlüğü ile ilgili olarak bilginin serbestçe dolaşımına müdahale etmemenin yanında, bu özgürlüğün etkili bir şekilde kullanılması için gerekli önlemleri alma yükümlülüğü de bulunmaktadır. Bu nedenle bilgi edinme özgürlüğünün bir gereği olarak devlet, bir bilgi (enformasyon) ağı kurmak ve kurmuş olduğu bu bilgi ağıyla hem bilgi toplamak, hem de elindeki bilgileri, ilgililere ve kamuoyuna iletmek yükümlülüğü altına sokulmaktadır⁴².

C. Bilgi Edinme Hakkı

Bilgi edinme hakkı, herhangi bir müdahale olmaksızın bireyin ve toplumun herkes tarafından ulaşılabilir, kamuya açık kaynaklardan bilgi edinebilmesini garanti altına alan bilgi edinme özgürlüğünden farklı olarak, başta devletin elindekiler olmak üzere, genel olarak erişilebilir olmayan bilgi kaynaklarından bilgi elde edilmesini garanti altına alan bir haktır. Bu hak, herhangi bir özel yararın ispatına gerek olmaksızın, devletin elindeki bilgileri bireylerin elde edebilmesini garanti altına alır. Demokratik ve şeffaf bir devlet açısından bilgi edinme özgürlüğü devletin aktif şeffaflığının, yani talep olmaksızın devletin kendini vatandaşlar açısından şeffaf kılmasının bir gereği iken, bilgi edinme hakkı ise pasif şeffaflığın yani talep üzerine devletin şeffaflığının bir gereğidir.

Bilgi edinme hakkı, şeffaf devlet, yönetimde şeffaflık veya günışığında yönetim ilkelerinin gelişimine paralel olarak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmeye başlamıştır⁴³. Özellikle 20. yüzyılla birlikte teknolojik gelişmelere paralel olarak devletin sosyo-ekonomik ve kültürel alana müdahalesindeki artışlar, devlet yönetimindeki yozlaşma ve yolsuzlukların artışı ile toplumdaki eğitim düzeyindeki yükseliş ve bununla bağlantılı olarak toplumda kamusal sorunlara olan ilginin gelişmesi, şeffaflık düşüncesinin, bu arada da onun bir gereği olarak bilgi edinme hakkının

41 Nal, s. 721.

42 Kaboğlu, s. 337.

43 Eken, Bilgi Edinme Hakkı, s. 61; Ramazan Yıldırım, “İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü”, TC Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu (Ankara, Türkiye, 17-18 Ocak 1998), s. 227.

olgunlaşmasına katkıda bulunmuştur⁴⁴. Bu gelişmelerde, yönetenler-yönetilenler ayırımına dayanan klasik anlayışın terk edilerek, kamu hizmetini sunanlar ve bunlardan yararlananlar ayırımına dayanan anlayışın yerleşmesinin de büyük etkisi olmuştur⁴⁵.

Modern devletin temel özelliklerinden biri çeşitli konularda bilgiler toplamasıdır. Bu durum yönetimin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi amacının yanında, toplumla sağlıklı bir iletişim kurabilmesinin de gereğidir. Ancak vatandaşlar açısından da devletin elindeki bilgilere erişebilmek hayati bir önemi haizdir. Çünkü iletişim ve bilgilenme demokratik süreçlere katılabilmenin şartıdır ve yukarıda da belirtildiği üzere ancak iyi bilgilenmiş olan bireyler demokratik irade oluşumuna katılabilirler. Devletin faaliyetleri hakkındaki bilgilerin bireyler tarafından elde edilebilmesi, kamusal makamların genel olarak gözlemlenmesi ve denetlenmesini mümkün kılar. Devletin elindeki bilgileri elde edebilen bireyin hukuki güvenliğine de katkıda bulunur⁴⁶.

Bilgi edinme hakkının temel unsurunu, bireylerin, devletin/idarenin elindeki bilgilere erişimi oluşturmaktadır. Bu temel unsur dikkate alınarak bir tanım yapılacak olursa, bilgi edinme hakkı, devletin/idarenin tek taraflı iradesiyle, kişilerin ve toplumun hukuki durumunda değişiklik oluşturan eylem, işlem ve kararlarına ilişkin bilgilerin herhangi bir özel yararın ispatına gerek olmaksızın, bireyler tarafından elde edilebilmesini garanti altına alan bir insan hakkı olarak tanımlanabilir.

Her hak, hakkın sahibine olumlu veya olumsuz bir talepte bulunma, diğer ifadeyle devletten veya diğer kişilerden hakka saygı gösterilmesi ve hakkın gerçekleştirilmesi için gerekli edimlerde bulunmalarını isteme yetkisi verir. Bilgi edinme hakkı da hakkın sahibi kişilere bir yandan başta devlet olmak üzere bilgiyi elinde bulduran kişi, kurum ve kuruluşlardan bilgi elde edebilme, diğer bir ifadeyle bilgi ve belge talebinde bulunabilme yönünde bir isteme yetkisi verirken, diğer taraftan muhataplarına da bilgi verme ödevi yüklemektedir. Bu sebeple bilgi edinme hakkının temelde *bilgi ve belgeleri elde etme hakkı ve bilgi verme ödevi* şeklinde iki yönü bulunmaktadır.

⁴⁴ Eken, Bilgi Edinme Hakkı, s. 61; Eken, Yönetimde Şeffaflık, s. 59.

⁴⁵ Yıldırım, s. 227; Özkan, s. 46.

⁴⁶ Alexander Erdelt, "Informationszugang und das Recht auf Information", DuD, 2003) 8, s. 465.

Kişilerin elde etmek isteyeceği bilgiler, çevresindeki kamusal veya özel farklı kişi, kurum veya kuruluşlarda bulunabilir. Esasen bilgi edinme hakkı kişinin çevresindeki bütün kişi, kurum ve kuruluşlardaki bilgileri talep edebilme ve bunları elde edebilme imkânını ifade etmekle birlikte, bilgi edinme hakkı denildiğinde, öncelikle kişilerin resmi bilgileri diğer ifadeyle devletin elindeki bilgi ve belgeleri elde etme hakkı anlaşılmaktadır. Nitekim başta bizim Bilgi Edinme Hakkı Kanunumuz olmak üzere, birçok devlet, bilgi edinme kanunlarında, kişilerin, devletin elindeki bilgi ve belgeleri elde etme hakkını düzenlemiştir. Bu sebeple bilgi edinme hakkının en önemli boyutunu, devletin elinde bulunan bilgilere kişilerin erişme imkanına sahip olması oluşturmaktadır. Bu yüzden bilgi edinme hakkından bahsedilirken bilgi edinme özgürlüğünün aksine akla esas itibariyle, devletin elindeki bilgi ve belgeleri elde etme gelmektedir.

III. GENEL OLARAK BİLGİ EDİNME HAKKININ SINIRLARI

Temel hak ve özgürlükler ancak toplumsal düzen içerisinde bir anlam ve değere sahiptir. Hiçbir toplum sınırsız bir özgürlük anlayışıyla varlığını sürdüremez. Çünkü sınırsız özgürlük toplumsal hayatta anarşiyi, anarşi de özgürlüklerin yaşanamayacağı bir ortamı doğurur. Bu nedenle, devlet ve toplum hayatının var olabilmesi ve sürekliliğinin sağlanabilmesi bakımından temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması kaçınılmazdır. Bu yüzden en geniş özgürlük anlayışına sahip olan rejimler dahi, özgürlüklerle kamu yararının gerektirdiği devlet ve toplum düzeninin gereklerini bağdaştıracak tedbirleri almak durumundadır⁴⁷.

Hak ve özgürlüklerin sınırlanması toplum hayatı ve kamu düzeni açısından zorunlu olduğu kadar, kişilerin kendi menfaatleri açısından da gereklidir. Çünkü sadece genel ilkeler şeklinde ilan edilen, fakat sınırları ve nasıl kullanılacağı tespit edilmeyen özgürlüklerin kişiler bakımından pratik bir değeri bulunmamaktadır⁴⁸. Bu sadece bir özgürlük vaadidir. Bu vaatlerin bireyler açısından bir anlam ifade edebilmesi, yani hak ve özgürlüklerin kullanılabilmesi için, devletin kanunlarla özgürlükleri düzenlemesi; herkesin hak ve özgürlüklerinin nerede başlayıp nerede bittiğinin ve

⁴⁷ Münci **Kapani**, Kamu Hürriyetleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1981, s. 228; Hayati **Hazır**, Anayasa Hukuku, Alter Yayınları, Ankara 2004, s. 101; Halil **Kalabalık**, İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2009, s. 121.

⁴⁸ **Kapani**, s. 229; **Hazır**, s. 101.

bunların kullanılma usullerinin açıkça belirlenmesi, diğer ifadeyle sınırlanmaları gerekmektedir⁴⁹.

Bu durumda hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasındaki amaç, onları kullanılamaz hale getirmek değil, kamu düzeninin sürekliliğini ve bu düzen içerisinde herkesin hak ve özgürlüklerinden faydalanabilmesini sağlamak olmaktadır⁵⁰. Sınırlamada bu iki amacın bir arada gerçekleştirilmesi, karşımıza özgürlük-otorite arasında hassas bir dengenin kurulması sorununu çıkarmaktadır. İlk bakışta birbirinin zıddı gibi görünen bu iki kavram aslında birbirini destekleyen kavramlardır. Bu bakımdan özgürlüklerin kullanılabilmesi için zorunlu olan kamu düzenini sağlamanın aracı olarak otoritenin özgürlüklere, özgürlüklerin de otoriteye feda edilmemesi gerekmektedir.

Gerek kamu düzeni gerekse hak ve özgürlüklerin kullanımı açısından bakıldığında, dış dünyaya yansıyan bütün hak ve özgürlüklerin sınırlanması zorunlu olduğu gibi, bilgi edinme hakkının da sınırlanması bir zorunluluktur. Belirtilen sebeplerle dış dünyaya yansıyan hiçbir hak sınırsız olamayacağı gibi, bilgi edinme hakkı da sınırsız olamaz; üstün bir yararın bulunması halinde sınırlanması kaçınılmazdır. Bireylerin her türlü bilgi ve belgeyi elde etme hakkına sahip olması, hem kamu yararı hem de diğer kişilerin hak ve özgürlükleri açısından bakıldığında mümkün değildir. Bireylerin bilgi edinme haklarının yanında kamu yararı ve diğer kişilerin hak ve özgürlüklerinin de korunması gereklidir. Bu nedenle, bireylerin bilgi edinme haklarından kaynaklanan kişisel yararları ile kamu yararı ve diğer kişisel yararlar arasında adil bir dengenin kurulması zorunludur.

Tabiidir ki bu denge kanunla sağlanacaktır. Bugün hak ve özgürlüklerin ancak kanunla sınırlandırabileceği, insan hakları hukukunun en temel ilkesidir⁵¹. Bununla birlikte, bilgi edinme hakkının ancak kanunla sınırlandırabileceğini kabul etmek, bilgi edinme hakkının sınırlandırılmasında hak sahibinin kişisel yararıyla, bununla çatışan diğer yararlar arasında adil bir dengenin kurulması açısından gerekli, ama yeterli değildir. Bilgi edinme hakkı sınırlamalarının kanunla yapılmasının yanında, *meşru* bir amaca da-

⁴⁹ **Kapani**, s. 228; **Hazır**, s. 101; **Kalabalık**, s. 121.

⁵⁰ **Kapani**, s. 233; **Kaboğlu**, s. 88.

⁵¹ **Kaboğlu**, s. 90.

yanması ve demokratik bir toplum bakımından *zorunlu olması* gerekmektedir⁵². Kamu yararı ve diğer kişisel yararların bilgi edinme hakkını sınırlamayı zorunlu kıldığı sebepler, aynı zamanda bu sınırlamanın amacını oluşturur. Bu durumda bilgi edinme hakkına getirilecek olan sınırlar, ancak toplum düzeninin sürekliliğini sağlamak ve diğer kişilerin hak ve özgürlüklerini yani kişisel yararlarını korumak amaçlarına yönelik olmalıdır. Bu amaçları aşan sınırlamalar, gereksiz ve aşırıdır; dolayısıyla da meşru değildir.

Bilgi edinme hakkının sınırlanması sırasında onunla çatışan ve yarışan yararlar arasında hangisinin öncelikli olduğunun belirlenmesi, bu hakkın hayata geçirilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Bilgi edinme hakkının kullanılmasıyla elde edilecek yarar ile kamu yararı ve diğer kişisel yararların çatışması durumunda nasıl hareket edileceğinin belirlenmesi halinde, ortaya çıkacak kargaşa, hakkın kullanılamaması, dolayısıyla ortadan kalkması sonucuna yol açabilir. Bilgi edinme hakkının adil bir denge içerisinde kullanılması, bu hakkın sınırlarının ve sınırlama ölçütlerinin belirlenmesiyle yakından ilişkilidir. Bilgi edinme hakkının sınırlarının nerede sona erdiği bilinmeden hakkın anlamlı bir şekilde kullanılması mümkün değildir. Devletin elindeki bilgi ve belgelerin elde edilmesinden kaynaklanan yarar ile gizli tutulmasından kaynaklanacak kamusal ve özel yarar arasındaki dengenin kurulması, bu doğrultuda da bilgi edinme hakkının sınırlanması konusunda dikkate alınacak kriterlerin bilinmesi büyük önem taşımaktadır⁵³. Bu önem hem bireysel yararlar hem de kamusal yarar açısından söz konusudur.

Bireylerin bilgi edinme hakkından kaynaklanan yarar ile kamusal yarar ve diğer kişisel yararlar arasında kurulacak hassas dengeyi sağlamak amacıyla ve bu denge gereğince bilgi edinme hakkının sınırlanmasında meşru amaç olarak kullanılan kriterler temelde üç grupta toplanabilir⁵⁴: a)

⁵² Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de Sözleşmeyle tanınmış hak ve özgürlüklere müdahalenin Sözleşmeye uygunluğunu denetlerken *meşru amaç* ve *zorunluluk* ölçütlerini göz önünde bulundurmaktadır. Bu konuda bkz., **Kaboğlu**, s. 91 vd.

⁵³ N. İlker **Çolak**, “Bilgi Edinme Hakkının Sınırları ve Sınırlama Ölçütleri”, e-akademi, S. 39, (Mayıs 2005), prg, 2-6, <http://www.e-akademi.org/makaleler/nicolak-1.htm>, E.T. 03.05.2009.

⁵⁴ **Eken**, Yönetimde Şeffaflık, s. 73-74; **Eken**, Bilgi Edinme Hakkı, s. 66. Aynı yönde **Yıldırım**, s. 235; Dietmar **Bleyl**, “Allgemeines Informationszugangsrecht und Recht auf informationelle Selbstbestimmung”, DuD, 22 (1998) 1, s. 33-34. Şengül, bilgi

Devletin ve kamunun güvenliğine ilişkin bilgiler, b) Özel hayatın gizliliğinin korunmasına ilişkin bilgiler ve c) İşletmelerin serbest rekabetini sağlamaya ilişkin bilgiler.

Bilgi edinme hakkının sınırı olan bu üç gruptan birinci grubu, devletin ve kamunun güvenliğini sağlamak amacıyla milli güvenlik, dış politika, mali politikalar, soruşturma ve kovuşturmayla ilişkin bilgiler gibi konular oluşturmaktadır.

Bilgi edinme hakkının sınırlandırıldığı ikinci istisna alanı, kamusal gizliliğin değil, özel hayatın gizliliğinin korunmasına yöneliktir⁵⁵. Toplumsal hayatın sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için özel hayata ve mahremiyetlere saygı gösterilmesi bir zorunluluktur. Aksi halde özel hayatı ve mahremiyetleri bulunmayan bireylerin sağlıklı ve iyi ilişkiler içerisinde bir arada yaşayabilmeleri düşünülemez. Kişinin rıza gösterdiği hal-ler hariç olmak üzere, kişilerin sağlık, özel ve aile hayatına, şeref ve hay-siyetine, mesleki ve ekonomik değerlerine ilişkin bilgiler kişisel veri ola-rak değerlendirilmekte ve bilgi edinme hakkının istisnaları arasında kabul edilmektedir.

Nihayet üçüncü grubu, işletmelerin serbest rekabeti açısından vazge-çilmez olan ve rakipleri tarafından ele geçirilmeleri halinde olumsuz reka-bet şartlarını doğuracak işletmelerin ticari ve sınai sırları, üretime ilişkin sırları gibi bilgiler oluşturmaktadır. İşletmelerin ekonomik ve mali durum-larını ve pazar stratejilerini içeren bilgilerin üçüncü kişiler tarafından elde edilmesi, bu işletmelere zarar verme ihtimaline binaen engellenebilmek-tedir⁵⁶.

IV. BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNUNA GÖRE BİLGİ EDİNME HAKKININ SINIRLARI

A. Genel Olarak

Yukarıda belirtildiği üzere, hiçbir devlet tamamen şeffaf olamayacağı gibi, dış dünyaya yansıyan hiçbir hak da sınırsız yani mutlak olamaz. En liberal demokratik hukuk devletlerinde dahi, devletin mutlaka dışarının vukufiyetine kapalı, gizli alanları bulunmaktadır. Bu alanların dışarıya

edinme hakkının sınırlarını iki grupta ele almakta işletmelerin serbest rekabetini sağlamaya ilişkin bilgileri özel hayatın gizliliği kapsamında değerlendirmektedir. **Şengül**, s. 228-229.

⁵⁵ **Şengül**, s. 229.

⁵⁶ **Eken**, Yönetimde Şeffaflık, s. 75; **Eken**, Bilgi Edinme Hakkı, s. 67.

karşı gizli ve kapalı tutulması, kamusal yararın bir gereğidir. Aynı şekilde kişisel yararlar da bazen gizliliği gerekli kılabilir. Gerek kamusal gerekse kişisel yararlar, bilgi edinme hakkının da diğer haklar gibi sınırsız olmaması, hakkın belli sınırlar içerisinde kullanılması zorunluluğunu doğurmaktadır. Bireylerin bilgi edinme hakkından kaynaklanan yararı ile kamusal yarar ve diğer kişisel yararlar arasında çatışma olması kaçınılmazdır; bunlar arasında bir denge kurulması, üstün ve meşru bir yararın bulunması halinde bilgi edinme hakkının da sınırlanması zorunludur. Meşru bir amaca dayanan bu sınırlama zorunluluğu, bilgi edinme hakkının temelde üç grup altında sınırlandırılması sonucunu doğurmaktadır. Bu gruplar şunlardan oluşmaktadır: a) Devletin ve kamunun güvenliğine ilişkin bilgiler, b) Özel hayatın gizliliğinin korunmasına ilişkin bilgiler ve c) İşletmelerin serbest rekabetini sağlamaya ilişkin bilgiler.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununda da bilgi edinme hakkının sınırları düzenlenmiştir. Kanunun 4. bölümünün 15 ila 28. maddeleri, bilgi edinme hakkının istisnalarına ayrılmıştır. 4. bölüme bakıldığında on üç adet istisnanın öngörüldüğü görülmektedir. Bilgi edinme hakkının sınırlarını oluşturan bu istisnalar şunlardan oluşmaktadır: Yargı denetimi dışında kalan işlemler (m. 15), devlet sırrına ilişkin bilgi veya belgeler (m. 16), ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin bilgi veya belgeler (m. 17), istihbarata ilişkin bilgi veya belgeler (m. 18), idari soruşturmaya ilişkin bilgi veya belgeler (m. 19), adli soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin bilgi veya belgeler (m. 20), özel hayatın gizliliği (m. 21), haberleşmenin gizliliği (m. 22), ticari sır (m. 23), fikir ve sanat eserleri (m. 24), kurum içi düzenlemeler (m. 25), kurum içi görüş, bilgi notu ve tavsiyeler (m. 26), tavsiye ve mütalaa talepleri (m. 27).

Temelde yukarıda belirttiğimiz üç grup altında toplanabilecek istisnaların, Kanunda on üç başlığa ayrılarak düzenlenmesi, hakkın sınırlarının net olarak belirlenmesi açısından yerindedir. Ancak düzenlemelere bakıldığında, bazı istisnalar açısından oldukça muğlak ifadelerin kullanıldığı ve bu şekilde de kurum ve kuruluşlara geniş bir takdir alanının bırakıldığı görülmektedir⁵⁷. Bu istisnaların, kimsenin tereddüt etmeyeceği, herkesin istisnaya dahil olup olmadığı konusunda aynı kararı vereceği bir şekilde

⁵⁷ Aydın **Gülan**, İdare ve Ceza Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hakkı, Bilgi Edinme Hakkı Paneli (5 Mayıs 2004), Türkiye Barolar Birliği Yayınları, No: 62, Ankara 2004, s. 107.

ayrıntılı ve net olarak düzenlenmesi yerinde olurdu⁵⁸. Bu şekilde düzenlenmemiş olması sebebiyle, istisnalara ilişkin Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu ve yargı mercilerine önemli görevler düşmektedir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu ve yargı mercilerinin, yapacakları yorumlarda her zaman Kanunun temel amacının demokratik ve şeffaf devletin gerçekleştirilmesi olduğunu; hak ve özgürlükler açısından serbestliğin kural, sınırlamaların ise istisna olduğunu göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

B. Özel Hayat, Kişisel Veri Kavramları ve Bunlar Arasındaki İlişki

Görüleceği üzere bilgi edinme hakkının belki de en haklı ve meşru sınırını “özel hayatın gizliliği” oluşturmaktadır. Bu sınır bilgi edinme hakkının bir istisnası olarak, Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 21. maddesinde düzenlenmiştir. Çalışmamızın konusunu oluşturan “bilgi edinme hakkının istisnası olarak kişisel veriler” meselesinin daha iyi anlaşılabilmesi bakımından “özel hayat”, “kişisel veri (bilgi)” kavramları ile bu kavramlar ve bu kavramların korunması arasındaki ilişkinin kısa da olsa açıklanmasında fayda bulunmaktadır.

1. Özel Hayat Kavramı

Kişilerin özel hayatı farklı alanlardan oluşmaktadır. Doktrinde bir kişinin özel hayat alanı genellikle üçe ayrılarak incelenmektedir⁵⁹. Buna göre, kişilerin özel hayat alanları, kamuya açık (ortak) alan, özel alan ve sır (gizli, giz) alan olmak üzere üç alandan oluşmaktadır⁶⁰. Kişinin herkesle paylaştığı, başkalarının bilmesinden rahatsız olmadığı hayat alanı

⁵⁸ **Gülan**, s. 107.

⁵⁹ Bkz., Sultan **Üzeltürk**, 1982 Anayasası ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Göre Özel Hayatın Gizliliği Hakkı, Beta Yayınları, İstanbul 2004, s. 3 vd.; Oğuz **Şimşek**, Anayasa Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması, Beta Yayınları, İstanbul 2008, s. 140 vd.; Hayrunnisa **Özdemir**, Elektronik Haberleşme Alanında Kişisel Verilerin Özel Hukuk Hükümlerine Göre Korunması, Seçkin Yayınları, Ankara 2009, s. 115-117; Nesibe **Kurt Konca**, Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi, Adalet Yayınevi, Ankara 2009, s. 269 vd.; M. Ali **Zengin**, Türk Hukukunda Bilgi Edinme Hakkının Sınırları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007, s. 69 vd.

⁶⁰ **Üzeltürk**, s. 3; **Kurt Konca**, s. 270; **Şimşek**, s. 140; **Zengin**, s. 69 vd. Özbudun, kişinin hayat alanlarını iç içe geçmiş birtakım bölgelere veya çemberlere benzetmektedir. “‘Çekirdek benlik’ (core self) denilebilecek olan en iç çember, kişinin normal

kamuya açık (ortak) hayat alanıdır⁶¹. Bu alanın dışı açık olması sebebiyle, bu alana müdahale tamamen serbest değilse de sıkı olmayan şartlara bağlıdır⁶². Bu alana, kişinin adı, mesleği, telefon numarası ve adresi dahil sosyal ilişkilerle ilgili olan bilgileri örnek verilebilir. Kişinin özel alanı, ailesi ve arkadaşları gibi yakın çevresindeki belli kimselere açık olan alanıdır⁶³. Bu alan içerisinde kişi, toplumdan izole olmuş olarak değil, aksine topluma ait ve topluma bağlı bir öz olarak kabul edilmekte ve kendi çevresiyle ilişki ve iletişim içerisinde olabilmektedir⁶⁴. Kamuya açık (ortak) alanın aksine özel hayat alanında, kişilerin hayat alanı sadece belli kişiler tarafından bilinir ve kişiler bu alana giren ilişkilerini kamudan hep saklı tutar⁶⁵. Bu alana ancak, ölçülülük ilkesi dairesinde, kamu yararı nedeniyle ve çok sıkı şartlar altında müdahale edilebilmektedir⁶⁶. Kişinin özel alanına ilişkin verilebilecek tipik örnek, aile ve ev hayatıdır. Nihayet kişinin çoğu zaman, sadece kendisine ait olan, yalnızca çok güvendiği kişilerle paylaştığı, başka kişilerin öğrenmesinden rahatsızlık duyduğu alan ise sır alanıdır⁶⁷. Bu alan, kişilik hakkının özüdür; insan haklarının ve özellikle özel hayatın gizliliği hakkının kamusal müdahaleye kapalı, bireylerin dokunulamayan son alanını oluşturur⁶⁸. *Özbudun*'un ifadesiyle bireyin “*çerkişirdek benliği*” denilen bu alana, zorla veya psikolojik yöntemlerle girilmesi, mutlak sınırlarının başkalarının öğrenilmesi onun için en büyük tehdittir. Bu duruma muhatap olan kişi, kendisini toplum karşısında çıplak

durumlarda hiçbir kimseye paylaşmadığı mutlak sınırları, onun en gizli duygularını, düşüncelerini, ümitlerini, korkularını, dileklerini içine alır. Bu çember bireyin tam anlamıyla kendisiyle baş başa kalacağı bir alan, onun kişiliğinin nihai sığınağıdır. İkinci çemberde, kişinin kural olarak ancak en yakınlarına açacağı nisbi sınırlar vardır. Daha sonra, arkadaş ve dostlar çevresiyle paylaşılan duygu ve düşünceler çemberi gelir. En dışta, kişinin herhangi bir kimseye açıklamaktan veya kamunun bilgisine sunmaktan çekinmediği konular bulunmaktadır.” Ergun **Özbudun**, “Anayasa Hukuku Bakımından Özel Haberleşmenin Gizliliği”, Ankara Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı 1925-1977, C. I, AÜHF Yayınları No. 406, Ankara 1977, s. 266.

61 **Üzeltürk**, s. 3; **Kurt Konca**, s. 270.

62 **Şimşek**, s. 141.

63 **Üzeltürk**, s. 3; **Kurt Konca**, s. 270; **Özdemir**, s. 115.

64 **Şimşek**, s. 141.

65 **Özdemir**, s. 115.

66 **Şimşek**, s. 141.

67 **Üzeltürk**, s. 3; **Kurt Konca**, s. 270; **Özdemir**, s. 117.

68 **Şimşek**, s. 140.

kalmış, alay ve ayıplama konusu olmuş, sırlarını öğrenenlerin elinde oyuncak haline gelmiş hisseder ve ruhsal bozukluklar yaşar⁶⁹. Bu alanın tipik örnekleri arasında, kişinin dini verileri, ırki kökenine ilişkin bilgiler, sağlık verileri, cinsel hayatı, hatıra defteri, özel mektupları, meslek ve banka sırları sayılabilir.

Kişinin özel hayatının bir parçasını oluşturan kamusal alanda gerçekleşen hayatı, özel alan ve sır alanındaki kadar korunmamakla birlikte, bu husus, kişinin sosyal ve kamusal alanda özel hayatın gizliliği hakkının olmadığı ve kişisel verilerinin korumasız olduğu anlamına gelmemektedir⁷⁰. Örneğin kamuya açık bir alanda kişinin rızası dışında ve hukuka aykırı olarak fotoğrafının çekilmesi, sesinin veya video görüntüsünün kaydedilmesi suretiyle kişisel verilerinin elde edilmesi, özel hayatın gizliliği hakkının ihlali anlamına gelebilecek bir durumdur.

Özel hayatın farklı alanlardan oluştuğu kabul edilmekle birlikte, kapsamı tam olarak belirlenerek kesin bir tanımlanamamaktadır. Çünkü özel hayat, zamana, mekâna ve hatta kişiden kişiye değişmektedir⁷¹. Yine teknolojik gelişmelere paralel olarak kişilerin özel hayat alanlarına giren konular da değişime uğramakta ve kavrama yeni anlamlar yüklenmektedir⁷². Mesela önceleri kişilerin mektupları özel hayat kavramı içerisinde kabul edilirken, bugün büyük ölçüde mektupların yerini alan elektronik postalar ve telefon mesajları kavram içerisinde korunmaktadır. Bu nedenle günün değişen şartlarına göre şekillenen böylesine dinamik bir kavramın tanımlanması, kavramın kapsamını kısıtlamadan öte bir şey de değildir⁷³.

2. Kişisel Veri (Bilgi) Kavramı

Kişisel veri veya Bilgi Edinme Hakkı Kanunundaki ifadesiyle kişisel bilgi, belirli veya belirlenebilir nitelikteki bir kişiye ilişkin her türlü bilgiyi

⁶⁹ **Özbudun**, Haberleşmenin Gizliliği, s. 266.

⁷⁰ **Şimşek**, s. 142. Kişisel verilerin korunması hakkında ayrıca bkz., Nilgün **Başalp**, Kişisel Verilerin Korunması ve Saklanması, Yetkin Yayınları, Ankara 2004, s. 21 vd.

⁷¹ **Kalabalık**, s. 199.

⁷² **Kurt Konca**, s. 270; **Üzeltürk**, s. 3.

⁷³ Ergun **Özsunay**, Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu, İÜHF Yayınları No: 2610, İstanbul 1979, s. 127; Cemil **Kaya**, İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005, s. 265. Bununla birlikte doktrinde özel hayat çeşitli açılardan tanımlanmaya çalışılmıştır. Çeşitli tanım örnekleri için bkz., **Kaya**, s. 265; **Zengin**, s. 71.

ifade etmektedir. Kavram ulusal ve uluslararası birçok hukuki düzenlemede de benzer şekilde tanımlanmaktadır. Nitekim 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununun 3/d maddesinde kişisel veri kavramı, “*Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi*” olarak tanımlanırken, Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunmasına Dair 108 sayılı Avrupa Konseyi Sözleşmesinin 2 (a) maddesinde de kişisel verilerin, “*kimliği belirli veya belirlenebilir bir gerçek kişi (ilgili kişi) hakkındaki tüm bilgileri*” ifade edeceği belirtilmiştir⁷⁴.

Anayasa Mahkemesine göre de kişisel veri, kimliği belirli veya belirlenebilir bir kişiye ilişkin her türlü bilgiyi ifade etmekte ve Mahkemenin yerleşik kararlarına göre de “*...adı, soyadı, doğum tarihi ve doğum yeri gibi bireyin sadece kimliğini ortaya koyan bilgiler değil; telefon numarası, motorlu taşıt plakası, sosyal güvenlik numarası, pasaport numarası, özgeçmiş, resim, görüntü ve ses kayıtları, parmak izleri, IP adresi, e-posta adresi, hobiler, tercihler, etkileşimde bulunulan kişiler, grup üyelikleri, aile bilgileri, sağlık bilgileri gibi kişiyi doğrudan veya dolaylı olarak belirlenebilir kılan tüm veriler...*” kişisel veri olarak kabul edilmektedir⁷⁵.

3. Özel Hayatın Gizliliği ile Kişisel Verilerin Korunması Arasındaki İlişki

Gerek özel hayat gerekse kişisel veri kavramlarına ilişkin açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bu iki kavram birbiriyle iç içedir. Özel hayat kavramı kişisel veri kavramını da içine alan daha geniş bir kavramdır. Kişisel veri kavramı, kamuya açık (ortak) alan, özel alan ve sır (gizli, giz) alandan oluşan daha geniş bir kavram olan özel hayatın her alanında karşımıza çıkabilmektedir. Bu sebeple kişisel verilerin korunması hakkının özel hayatın gizliliğinin korunması hakkının en iyi biçimde geliştirilmiş şekli olduğu kabul edilmektedir⁷⁶.

⁷⁴ Çeşitli ulusal ve uluslararası tanım örnekleri için bkz., Aydın **Akgül**, Danıştay ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Kişisel Verilerin Korunması, Beta Yayınları, İstanbul 2016, s. 7-10.

⁷⁵ AYMK, E. 2018/73, K. 2019/65, 24.07.2019; E. 2013/122, K. 2014/74, 09.04.2014; E. 2014/149, K. 2014/151, 02.10.2014; E. 2014/74, K. 2014/201, 25.12.2014; E. 2014/180, K. 2015/30, 19.03.2015; E. 2015/32, K. 2015/102, 12.11.2015, www.anayasa.gov.tr, E.T. 11.04.2021.

⁷⁶ **Akgül**, s. 85.

Özel hayatın gizliliği hakkı ile kişisel verilerin korunması hakkı arasındaki bu ilişki nedeniyle her iki hakkın birçok ülkede özel hayatın gizliliği başlığı altında düzenlendiği görülmektedir⁷⁷. Nitekim bizde de Anayasanın ilk halinde açıkça düzenlenmeyen kişisel verilerin korunması hakkı, 2010 Anayasa değişikliğiyle özel hayatın gizliliğinin düzenlendiği 20. maddeye eklenmiş, bu suretle her iki hak arasındaki iç içelik ve ilişki açıkça ortaya konulmuştur. Kişisel Verilerin Korunması Kanununa bakıldığında da bu ilişkinin açık bir şekilde vurgulandığı tespit edilebilmektedir. Kanunun amacının düzenlendiği 1. maddesine göre, “*Bu Kanunun amacı, kişisel verilerin işlenmesinde başta özel hayatın gizliliği olmak üzere kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ile uyacakları usul ve esasları düzenlemektir.*”

Anayasa Mahkemesi de birçok kararında özel hayatın gizliliği hakkı ile kişisel verilerin korunması hakkının iç içe olduğunu, kişisel verilerin korunması hakkının özel hayatın gizliliği kavramının kapsamında bulunduğunu ve özel hayat içerisinde kişisel verilerin özel bir yer tuttuğunu belirtmektedir. Anayasa Mahkemesi bir kararında bu hususu şöyle ifade etmektedir⁷⁸: “*Özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunması hakkı, temel hak ve özgürlükler arasında önemli bir yer tutar. Özel hayatın gizliliğinin korunması, bu hayatın başkalarının gözleri önüne serilmemesi demektir. Kişinin özel hayatının, yalnız kendisi veya kendisinin bilmesini istediği kişiler tarafından bilinmesini isteme hakkı, kişinin temel haklarından biridir ve bu niteliği nedeniyle insan haklarına ilişkin beyanname ve sözleşmelerde de yer almış; demokratik ülkelerin mevzuatında açıkça*

⁷⁷ Akgül, s. 85-86.

⁷⁸ AYMK, E. 2017/16, K. 2019/64, 24.07.2019, www.anayasa.gov.tr, E.T. 11.04.2021. Anayasa Mahkemesi konuya ilişkin bir başka kararında iki hak arasındaki bağı şu şekilde ortaya koymuştur: “*Anayasa'nın 20. maddesinin birinci fıkrasında, herkesin, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahip olduğu, özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamayacağı belirtilmiş; üçüncü fıkrasında da 'Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.'* denilerek kişisel verilerin korunması, özel hayatın gizliliğinin korunması kapsamında güvenceye kavuşturulmuştur.” AYMK, E. 2015/32, K. 2015/102, 12.11.2015, www.anayasa.gov.tr, E.T. 11.04.2021.

belirlenen istisnalar dışında devlete, topluma ve diğer kişilere karşı korunmuştur. Kişisel verilerin korunması hakkı ise özel hayatın gizliliği hakkının özel bir biçimi olarak bireyin hak ve özgürlüklerini kişisel verilerin işlenmesi sırasında korumayı amaçlamaktadır.”

V. ÖZEL HAYATIN VE KİŞİSEL VERİLERİN GİZLİLİĞİ VE KORUNMASI

Yukarıda belirtildiği üzere özel hayat kavramının dolayısıyla da onunla iç içe olan kişisel veri kavramının kapsamını belirlemek, kişiden kişiye, zamana ve mekâna göre değişiklik göstermesi sebebiyle oldukça zordur. Bununla birlikte, özel hayatın ve kişisel verilerin gizliliği ve gizliliğinin korunması konusunda genel bir uzlaşma bulunmaktadır. Gerçekten de özel hayatın gizliliği (dolayısıyla da kişisel verilerin korunması) bir hak olarak bütün demokratik anayasalarda olduğu gibi uluslararası alanda da koruma altına alınmıştır. Uluslararası alanda özel hayatın gizliliği ilk olarak Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 12. maddesinde düzenlenmiş, daha sonra bunu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (m. 8) ve Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (m. 17) takip etmiştir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 12. maddesine göre, *“Kimsenin özel hayatına, ailesine, konutuna ya da haberleşmesine keyfi olarak karışılmaz, şeref ve adına saldırılamaz.”* Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8. maddesine göre de, *“Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.”*

Türk hukukunda da özel hayat ve onunla iç içe olan kişisel verilerin gizliliği, anayasal ve yasal düzeyde garanti altına alınan temel bir haktır. 1982 Anayasasında “Özel hayatın gizliliği ve korunması” başlığı altında 20 ila 22. maddeler arasında “özel hayatın gizliliği”, “konut dokunulmazlığı” ve “haberleşme hürriyeti” düzenlenmiştir. 20. maddenin birinci fıkrasında *“herkes özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.”* hükmü yer almaktadır. Yine aynı maddenin 3. fıkrasına göre de *“Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”*

Kanuni düzeyde de, Türk Medeni Kanunu 23-25. maddelerinde “Kişiliğin korunması” başlığı altında; Türk Ceza Kanununun ikinci kısmının dokuzuncu bölümünde 132 ve devamı maddelerinde “Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanlarına Karşı Suçlar” başlığı altında, özel hayatın gizliliği koruma altına alınmıştır. Keza Kişisel Verilerin Korunması Kanununun 12. Maddesine göre de, “*Veri sorumlusu; a) Kişisel verilerin hukuka aykırı olarak işlenmesini önlemek, b) Kişisel verilere hukuka aykırı olarak erişilmesini önlemek, c) Kişisel verilerin muhafazasını sağlamak, amacıyla uygun güvenlik düzeyini temin etmeye yönelik gerekli her türlü teknik ve idari tedbirleri almak zorundadır.*” Aynı Kanunun 17. maddesinin 1. fıkrasına göre ise, “*Kişisel verilere ilişkin suçlar bakımından 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 135 ila 140 ıncı madde hükümleri uygulanır.*”

Anayasa Mahkemesi de bir kararında özel hayatın gizliliği hakkında şunları söylemektedir⁷⁹: “*Özel hayatın korunması her şeyden önce bu hayatın gizliliğinin korunması, başkalarının gözleri önüne serilmemesi demektir. Orada cereyan edenlerin yalnız kendisi veya kendisinin bilmesini istediği kimseler tarafından bilinmesini istemek hakkı, kişinin temel haklarından biridir. Bu niteliği sebebiyledir ki, özel hayatın gizliliğine dokunulmaması, insan haklarına ilişkin beyanname ve sözleşmelerde korunması istenilmiş, ayrıca tüm demokratik ülke mevzuatında açıkça belirlenen istisnalar dışında bu hak devlet organlarına, topluma ve diğer kişilere karşı korunmuştur. İnsanın mutluluğu için büyük önemi olan özel hayata saygı gösterilmesi hakkı onun kişiliği için temel bir hak olup yeteri kadar korunmadığı takdirde kişilerin ve dolayısıyla toplumun kendini huzurlu hissedip güven içinde yaşamaları mümkün değildir. Bu nedenlerle söz konusu gizliliği çeşitli biçimde ihlal eylemleri suç sayılarak ceza yaptırımlarına bağlanmıştır.*”

Özel hayatın gizliliği hakkı, kişinin rızası dışında özel hayatına girilmesini korumaktadır. Özel hayatın gizliliği hakkı dairesinde, kişinin rızası dışında, özel hayatına girilmesi ve bu suretle de kişisel verilerine ulaşılması, hakkın ihlali anlamına gelmektedir. Özel hayatın gizliliğini ihlal eden fiilin zarara sebebiyet vermesi zorunlu değildir. Kişinin özel hayat alanını ortadan kaldıran fiil doğrudan doğruya hukuka aykırı fiil olarak nitelendirilir.

⁷⁹ AYMK, E. 1986/24, K. 1987/8, 31.03.1987, www.anayasa.gov.tr, E.T. 11.03.2010.

VI. BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNUNUN İSTİSNASI OLARAK ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ VE KİŞİSEL VERİLER

Devletin elinde, nüfustan sağlığa, iç güvenlikten dış güvenliğe, eğitimden maliyeye kadar, gerçekleştirmek zorunda olduğu kamu hizmetlerinin bir gereği olarak kişilerin özel hayatıyla ilgili birçok bilgi, diğer ifadeyle kişisel veri bulunmaktadır. Kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan kişilerin özel hayatları ile ilgili bu bilgi ve verilerin, bilgi edinme hakkının bir sonucu olarak açıklaması, kişilerin özel hayatlarının ihlal edilmesi riskini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle demokratik hukuk devletinin gereği olan bilgi edinme hakkı ile yine demokratik hukuk devletinin diğer bir gereği olan kişilerin özel hayatının gizliliği hakkı arasında bir çatışma bulunması kaçınılmazdır. Her ikisi de demokratik hukuk devletinin vazgeçilmezi olan bu iki hak arasında kabul edilebilir hassas bir denge kurulması zorunludur. Demokratik bir hukuk devleti, bir taraftan bilgi edinme hakkını tanıırken, diğer taraftan da kişilerin özel hayatları ile ilgili bilgileri güvence altına alacak gerekli kanuni ve idari tedbirleri almak zorundadır.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, bilgi edinme hakkı ile özel hayatın gizliliği hakkı arasında kurulması gereken hassas dengeyi sağlamak üzere, bir taraftan kişilere ilke olarak bilgi edinme hakkını tanıırken, diğer taraftan da 21. maddesiyle de özel hayatın gizliliğine ilişkin belgeleri hakkın istisnası olarak öngörmüştür. Buna göre,

“Kişinin izin verdiği hâller saklı kalmak üzere, özel hayatın gizliliği kapsamında, açıklanması hâlinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, meslekî ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır.

Kamu yararının gerektirdiği hâllerde, kişisel bilgi veya belgeler, kurum ve kuruluşlar tarafından, ilgili kişiye en az yedi gün önceden haber verilerek yazılı rızası alınmak koşuluyla açıklanabilir.”

Görüldüğü üzere Kanun, 21. maddesinin 1. fıkrasında, kişinin izin verdiği haller saklı kalmak üzere, özel hayatın gizliliği kapsamında, açıklanması halinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, meslekî ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi veya belgelerin bilgi edinme hakkı kapsamı dışında olduğunu düzenlemektedir. Buna göre, talep edilen bir bilgi veya belgenin bu madde kapsamında değerlendirilebilmesi için, hem söz konusu bilgi veya belgenin

özel hayatın gizliliği kapsamında kabul edilmesi, hem de açıklanması halinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, mesleki ve ekonomik değerlerine haksız bir müdahale oluşturacak olması zorunludur⁸⁰. Ayrıca bir kişinin özel hayatına ilişkin kurum ve kuruluşların ellerindeki bilgi ve belgelerin bilgi edinme hakkının kapsamında olabilmesi için, bu konuda kişinin rıza göstermiş olması gerekmektedir. Medeni Kanunun 16/1. maddesine göre de, ayırt etme gücüne sahip bir küçüğün veya bir kısıtlının, özel hayatının gizliliği kapsamındaki bir bilgi veya belgenin açıklanması ise yasal temsilcisinin rızasına bağlıdır⁸¹.

Maddenin ikinci fıkrasında ise kamu yararının gerektirdiği hallerde, bilgi edinme hakkı doğrultusunda herhangi bir talep üzerine veya devletin aktif şeffaflığının bir gereği olarak bir talep olmaksızın, kişilerin özel hayatına ilişkin bilgi veya belgelerin açıklanması hali düzenlenmiştir. Bu gibi hallerde, kişinin özel hayatına ilişkin bilgi veya belgelerin açıklanabilmesi veya talep eden kişilere verilebilmesi için ortada kamu yararının gerektirdiği bir hal olması ve ilgili kişiye en az yedi gün önceden haber verilerek yazılı rızasının alınması gerekmektedir. Örneğin bulaşıcı hastalık taşıyan birinin kimliğinin açıklanmasında kamu yararı olduğu düşünülüyorsa, bunun açıklanabilmesi için en az yedi gün önce ilgiliye haber verilerek yazılı izninin alınması zorunludur. Aynı şekilde sosyal yardıma ihtiyacı olan kişilerin isimleri ve adreslerinin talep eden hayırseverlere yardım etmek üzere verilebilmesi de bu kapsamda değerlendirilebilir⁸². Kanun koyucu bu düzenlemeyle, kişisel yararları kamu yararının üzerinde tutmuştur⁸³.

Burada şunu belirtmek gerekir ki, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, bireyin kurum ve kuruluşlardan bilgi edinmesini sağlaması bakımından çok önemli olmakla birlikte, bireyin özel hayatına ilişkin kişisel verilerinin korunması bakımından sınırlı bir işleve sahiptir. Çünkü Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kişisel verilerin korunmasına ilişkin temel ilkeleri ve ilgilinin haklarını düzenleyen özel bir kanun değildir. Bu açıdan bireylerin kişisel

⁸⁰ BEDK, KS. 2005/309, 06.05.2005.

⁸¹ Tamer İnal, "Bilgi Edinme Hakkı ve Özel Hayata, Haberleşmeye, Ticari Sırlara, Fikir ve San'at Eserlerine İlişkin Sınırlamalar", Kazancı Hukuk, İşletme ve Maliye Bilimleri Dergisi, S. 3, Ekim 2004, s. 19, 20.

⁸² Eken, Yönetimde Şeffaflık, s. 120.

⁸³ Yüksel Hız/Zekeriya Yılmaz, Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkı, Seçkin Yayınları, Ankara 2004, s. 111; Aynı yönde Eken, Yönetimde Şeffaflık, s. 120.

verilerinin korunmasının tüm boyutlarını kapsamamaktadır. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin başta temel ilkeler olmak üzere tüm boyutları kapsayan, örneğin verilerin kanuni bir temele dayanması, verilerin hukuka uygun ve dürüstlük kuralına göre işlenmesi, veri işleme sorumlularının bilgilendirme yükümlülüğü, ilgililerin hakları gibi konuları tek başına karşılayacak bir kanun, hukuk sistemimizde “*Kişisel Verilerin Korunması Kanunu*”dur.

Kişisel Verilerin Korunması Kanununa göre, “*Kişisel veriler, ancak bu Kanunda ve diğer kanunlarda öngörülen usul ve esaslara uygun olarak işlenebilir*” (m. 4) ve “*...ilgili kişinin açık rızası olmaksızın işlenemez*” (m. 5). Kanunun 6. maddesine göre de kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik ve genetik verileri “*özel nitelikli kişisel veri*”dir. Aynı maddenin 2. fıkrasına göre ise, istisnalar hariç, özel nitelikli kişisel verilerin, ilgilinin açık rızası olmaksızın işlenmesi yasaktır.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun başta özel hayatın gizliliğine ilişkin 21. maddesi olmak üzere hükümleri ile Kişisel Verilerin Korunması Kanununun hükümleri bir arada değerlendirildiğinde, her iki kanunun hükümlerinin genel olarak özel hayatın gizliliği, özel olarak da kişisel verilerin korunması hakkı bakımından uyum içerisinde olduğu ve özel hayatın gizliliği dolayısıyla da kişisel verilerin korunması hakkını güvence altına aldığı görülmektedir. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kural olarak kişilerin açık rızası olmaksızın kişisel verilerin işlenemeyeceğini güvence altına alırken, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu da kişinin açık rızası olmaksızın özel hayatın gizliliği kapsamındaki bilgilerin, dolayısıyla da kişisel verilerin bilgi edinme hakkı kapsamı dışında olduğunu öngörmek suretiyle kişisel verilerin gizliliğini güvence altına almaktadır. Yine Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 21. maddesinin 2. fıkrasının, “*Kamu yararının gerektirdiği hâllerde, kişisel bilgi veya belgeler, kurum ve kuruluşlar tarafından, ilgili kişiye en az yedi gün önceden haber verilerek yazılı rızası alınmak koşuluyla açıklanabilir.*” düzenlemesiyle de özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunması bakımından ek bir güvence getirmektedir.

Bir bilgi veya belgenin Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 21. maddesinin gerek 1. fıkrası bağlamında özel hayatın gizliliği kapsamında olup olmadığına, gerekse 2. fıkrası bağlamında kamu yararının gerektirdiği hal-

lerden birinin mevcut bulunup bulunmadığına, öncelikle bu bilgi veya belgeleri elinde bulunduran kurum ve kuruluşlar karar verecektir. Özel hayatın gizliliği kavramı, kapsamı belirlenip tam olarak tanımı yapılamayan, zamana, mekâna ve hatta kişiden kişiye değişen bir kavram olunca, bu durumda kurum ve kuruluşlar, her bir somut olayın özelliklerine göre, bir hususun bilgi edinme hakkı kapsamında olup olmadığını tespit etmek durumundadır. Tabiidir ki kurum ve kuruluşlar bu belirlemeyi yaparken, Kanunun temel amacının demokratik ve şeffaf yönetimi gerçekleştirmek olduğunu; yine demokratik hukuk devletinde özel hayatın gizliliğinin esas olduğunu gözden kaçırmamaları; bilgi edinme hakkından kaynaklanan yarar ile özel hayatın gizliliği hakkından kaynaklanan yarar arasında hassas bir denge kurmaları gerekmektedir. Bu dengenin her bir kurum ve kuruluş tarafından sağlıklı bir şekilde kurulabilmesi oldukça güç olacağı için, burada da Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu ve yargı mercilerine önemli görevler düşmektedir.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu çeşitli kararlarında somut olayın özelliklerine göre nelerin özel hayatın gizliliği kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Kurula göre, öncelikle, *“4982 sayılı yasa uyarınca talep edilen bir bilgi veya belgenin bu madde kapsamında değerlendirilebilmesi için hem söz konusu bilgi veya belgenin özel hayatın gizliliği kapsamında kabul edilmesi hem de açıklanması halinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, mesleki ve ekonomik değerlerine haksız bir müdahale oluşturacak olması gerekmektedir.”*⁸⁴.

Kurulun kamu çalışanları açısından özel hayatın gizliliği kavramını daha dar yorumladığı görülmektedir. Gerçekten de Kurul, kamuda çalışan kişilerin kamu görevleri ve meslek hayatı ile ilgili olan bazı bilgi ve belgelerin, her ne kadar kişilerin meslek hayatı ve ekonomik değerleriyle alakalı olsa da, özel hayatın gizliliği kapsamında değerlendirilemeyeceği kanaatinde⁸⁵. Kurul 07.09.2005 tarih 2005/619 sayılı kararında bu konudaki görüşünü *“...Burada kastedilen bilgi ve belgeler kişilerin “özel hayatı” ile ilgili olan bilgiler olup, kişilerin ‘kamusal görevleri’ ile ilgili bilgi ve belgeler değildir. Kişilerle ilgili olsa bile kamusal nitelikteki bilgi ve belgelerin ise 4982 sayılı Kanun çerçevesinde bilgi edinme taleplerine açık olacağı aşikârdır. Bu çerçevede, talep edilen bilgi ve belgelerin, ki-*

⁸⁴ BEDK, KS. 2005/309, 06.05.2005.

⁸⁵ BEDK, KS. 2005/619, 07.09.2005.

şilerin üniversitedeki görevleri ve meslek yaşamı ile ilgili olması durumunda bunların kamusal bilgi niteliğinde kabul edilerek açıklık ilkesi doğrultusunda bilgi edinme istemlerine açık olmasının gerektiği, neticede, üniversitenin akademik kadrolarına atanmak için düzenlenen jüri raporlarının, yayın listesinin, öğretim üyeliğine Yükseltme ve Atama İlkelerine göre hesaplanan toplam puanlarının ve bu konularla ilgili diğer bilgi ve belgelerin başvuruda bulunan herkesin erişimine açılmasının 4982 sayılı Kanunun ruhuna uygun düşeceği... ” şeklinde ortaya koymuştur. Yine Kurula göre, bir bilgi veya belgenin, sadece kişinin özlük dosyasında yer alıyor olması nedeniyle, üçüncü kişilere kapalı tutulması Bilgi Edinme Hakkı Kanununa uygun değildir. Kişinin özlük dosyasından talep edilen bilgi ve belgeler, hakkındaki kişinin özel hayatına haksız bir müdahale doğuracak nitelikte değilse, başvuru sahibinin kişisel haklarını yakından ilgilendirecek, sözcülemi yapmış olduğu bir şikâyetin haklılığını kanıtlamasını sağlayabilecek nitelikte ise, kamuoyunu ilgilendiren çeşitli ihmallerin, kusurların veya suçların ortaya çıkmasını sağlayabilecek nitelikte olduğundan, açıklanması kamu yararını gereğidir⁸⁶.

Bu bağlamda, kamu çalışanlarının ücret bordroları⁸⁷, kadro karşılığı sözleşmeli statüye geçen personelin isimlerinin ve işlemlerinin hangi makam tarafından onaylandığı⁸⁸, arsa dağıtım sonuçları ve listeleri⁸⁹, kişinin görevi sırasında ticaret yaptığı iddiası ile ilgili bilgiler⁹⁰, şikâyete konu kişilerin görevleri sırasında başvuru sahibine karşı tutumları ile ilgili bilgiler⁹¹, usulsüzlüklere iştirak etmiş olan kişilerin işbu eylemlerinin açıklanması⁹², kişinin teşekkür veya takdirname almış olduğu bilgisi⁹³, mesleğe tekrar kabulüne dair karar, bir idari işlem olup olmadığı bilgisi⁹⁴, bazı kadrolara öğretmenler tarafından yapılan atanma talepleri ve bunlardan ata-

⁸⁶ BEDK, KS. 2005/76, 11.02.2005.

⁸⁷ BEDK, KS. 2004/217, 20.12.2004.

⁸⁸ BEDK, KS. 2006/53, 08.08.2006.

⁸⁹ BEDK, KS. 2005/946, 28.12.2005.

⁹⁰ BEDK, KS. 2005/665, 21.09.2005.

⁹¹ BEDK, KS. 2005/666, 21.09.2005.

⁹² BEDK, KS. 2005/754, 09.11.2005.

⁹³ BEDK, KS. 2005/760, 09.11.2005; BEDK, KS. 2006/63, 01.02.2006.

⁹⁴ BEDK, KS. 2005/817, 23.11.2005.

ması yapılan ve yapılmayanlarla ilgili kurum kayıtlarındaki bilgi ve belgeler⁹⁵, ataması yapılan yöneticilere ilişkin bilgiler⁹⁶, kamu sağlığı ve güvenliğini yakından ilgilendirdiği açık olan ticari işletmelere bir kamu kurumunca verilmiş olan ruhsatlara dair bilgiler⁹⁷, mahkeme kararıyla tazminat ödenmesi halinde varsa işlemde sorumlu olan ve kendisine rücu edilen devlet memurunun açıklanması bilgisi⁹⁸, idari işlem veya eylemden dolayı idareye hükmedilen tazminatın Anayasa hükmü gereğince ilgili kamu görevlilerine rücu edilip edilmediği bilgisi⁹⁹, Kurul tarafından, kamuda çalışan kişilerin kamu görevleri ve meslek hayatı ile ilgili olan bilgi ve belgeler olarak kabul edilerek, kişilerin meslek hayatı ve ekonomik değerleriyle alakalı olmasına rağmen bilgi edinme hakkı kapsamında değerlendirilmiştir.

Buna karşılık Kurul tarafından, kamuda çalışan kişilerin kamu görevleri ve meslek hayatı ile ilgili olan bilgi ve belgeler olmalarına rağmen, müfettiş ve sicil raporlarının ilgisine karşı açık olacağı ancak üçüncü kişilere karşı gizliliğinin muhafaza edileceği¹⁰⁰, bordrolarda yer alan “ad, soyad, sicil numarası” gibi kişisel bilgiler çıkarıldıktan sonra söz konusu belgelerin başvuru sahibinin erişimine açılması gerektiğine¹⁰¹ karar verilmiştir. Aynı şekilde Kurul, soruşturmada muhakkik olarak görev yapan kişilerin kimlik bilgilerinin ve matematik öğretmenlerinin almış oldukları sevk, izin ve sağlık raporlarının¹⁰², ataması yapılan hekimin tıp fakültesini hangi tarihte bitirdiği, uzmanlık eğitimini hangi hastanede yaptığı, uzmanlık eğitimini hangi tarihte nerede yaptığı, mecburi hizmet yaptı ise hangi tarihte nerede yaptığı bilgilerinin özel hayatın gizliliği kapsamında olduğuna, diğer ifadeyle kişisel veri olduğuna karar vermiştir¹⁰³.

⁹⁵ BEDK, KS. 2005/905, 14.12.2005.

⁹⁶ BEDK, KS. 2006/63, 01.02.2006.

⁹⁷ BEDK, KS. 2006/415, 24.05.2006.

⁹⁸ BEDK, KS. 2006/498, 28.06.2006.

⁹⁹ BEDK, KS. 2007/221, 07.03.2007.

¹⁰⁰ BEDK, KS. 2004/135, 11.10.2004; BEDK, KS. 2004/140, 25.10.2004; BEDK, KS. 2004/182, 22.11.2004; BEDK, KS. 2005/713, 04.10.2005.

¹⁰¹ BEDK, KS. 2006/84, 15.02.2006.

¹⁰² BEDK, KS. 2006/159, 15.03.2006.

¹⁰³ BEDK, KS. 2007/480, 16.05.2007.

Yukarıda belirtildiği ve Kurul kararlarından da anlaşılacağı üzere, özel hayatın gizliliği kavramı tam olarak tanımlanamayan ve içeriği tespit edilemeyen bir kavramdır. Bu sebeple somut olayın özelliğine göre, kurum ve kuruluşların ellerindeki bilgi veya belgelerin özel hayatın gizliliği içerisinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, dolayısıyla da bilgi edinme hakkının istisnaları arasında yer alıp alamayacağına karar verilmelidir. Ancak bu yapılırken, Bilgi Edinme Hakkı Kanununun temel amaçlarından birisinin demokrasi ve yönetimde şeffaflık olduğu ve bilgi edinme hakkı ile anayasal olarak güvence altına alınmış ve çağdaş demokrasilerin bir gereği olan özel hayatın gizliliği hakkı arasında hassas bir dengenin kurulması gerekliliği gözden kaçırılmamalıdır.

SONUÇ

Demokratik bir hukuk devletinde egemen olan halkın bir unsuru olarak bireylerin, devlet yönetimiyle ilgili iradelerini sağlıklı bir şekilde oluşturarak kararlar alabilmesi için devlet faaliyetlerinin şeffaf olması ve buna paralel olarak da bireylerin başta devletin elindeki bilgiler olmak üzere yaşadığı çevreden bilgi edinebilmesi gerekmektedir. Bu sebeple şeffaflık ve onun bir gereği olarak bilgi edinme, demokratik hukuk devletinin olmazsa olmaz bir unsuru olarak kabul edilmektedir.

Bilgi edinme, hem hak hem de özgürlük boyutu olan bir olgudur. Bu yüzden bilgi edinme hakkı kavramı ile bilgi edinme özgürlüğü kavramlarının birbirinden ayrılması gerekir. Bilgi edinme özgürlüğü, herhangi bir müdahale olmaksızın bireyin ve toplumun herkes tarafından ulaşılabilir, kamuya açık kaynaklardan bilgi edinebilmesini garanti altına alırken, bilgi edinme hakkı ise, başta devletin elindekiler olmak üzere, genel olarak erişilebilir olmayan bilgi kaynaklarından bilgi elde edilmesini garanti altına alan bir haktır.

Dış dünyaya yansıyan her hak gibi bilgi edinme hakkının da sınırlandırılması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Zira temel hak ve özgürlükler ancak toplumsal düzen içerisinde bir anlam ve değere sahiptir ve hiçbir toplum sınırsız bir özgürlük anlayışıyla varlığını sürdüremez. Bireylerin demokratik hukuk devleti açısından çok önemli olan bilgi edinme haklarının yanı sıra kamu yararının ve diğer kişilerin hak ve özgürlüklerinin de korunması gereklidir. Bu nedenle, bireylerin bilgi edinme haklarından kaynaklanan kamusal ve kişisel yararları ile kamu yararı ve diğer kişisel yararları arasında adil bir dengenin kurulması zorunludur. Bilgi edinme hakkı sınırlandırılırken bu sınırlamanın, kanunla yapılmasının yanında, *meşru* bir amaca dayanması ve demokratik bir toplum bakımından *zorunlu olması*

gerekir. Bilgi edinme hakkının sınırlanmasında meşru amaç olarak kullanılan kriterler, 1) Devletin ve kamunun güvenliği, 2) Özel hayatın gizliliğinin korunması ve 3) İşletmelerin serbest rekabetini sağlama şeklinde temelde üç grupta toplanmaktadır.

Bilgi edinme hakkının belki de en haklı ve meşru sınırını özel hayatın gizliliği oluşturmaktadır. Kişilerin özel hayatı, kamuya açık (ortak) alan, özel alan ve sır (gizli, giz) alan olmak üzere üç farklı alandan oluşmaktadır. Özel hayatın farklı alanlardan oluştuğu kabul edilmekle birlikte, kapsamı tam olarak belirlenerek kesin bir tanımı yapılamamaktadır. Çünkü özel hayat, zamana, mekâna ve hatta kişiden kişiye değişmektedir. Yine teknolojik gelişmelere paralel olarak kişilerin özel hayat alanlarına giren konular da değişime uğramakta ve kavrama yeni anlamlar yüklenmektedir.

Özel hayat kavramı, belirli veya belirlenebilir nitelikteki bir kişiye ilişkin her türlü bilgiyi ifade eden kişisel veri kavramını da içine alan geniş bir kavramdır. Kişisel veri kavramı, kamuya açık (ortak) alan, özel alan ve sır (gizli, giz) alandan oluşan özel hayatın her alanında karşımıza çıkabilmektedir. Bu sebeple kişisel verilerin korunması hakkının, özel hayatın gizliliğinin korunmasının en iyi biçimde geliştirilmiş şekli olduğu kabul edilmektedir. Özel hayatın gizliliği hakkı ile kişisel verilerin korunması hakkı arasındaki bu ilişki nedeniyle her iki hakkın uluslararası metinlerde ve birçok ülke anayasasında özel hayatın gizliliği başlığı altında düzenlendiği görülmektedir. Nitekim bizde de Anayasanın ilk halinde açıkça düzenlenmeyen kişisel verilerin korunması hakkı, 2010 Anayasa değişikliğiyle özel hayatın gizliliğinin düzenlendiği 20. maddeye eklenmiş, bu suretle her iki hak arasındaki iç içelik ve ilişki açıkça ortaya konulmuştur.

Özel hayatın gizliliği hakkı, kişinin rızası dışında özel hayatına girilmesini korumaktadır. Bu açıdan bakıldığında kişinin rızası dışında, özel hayatına girilmesi ve bu suretle de kişisel verilerine ulaşılması, özel hayatın gizliliği hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Bilgi edinme hakkının bir istisnası olarak, özel hayatın gizliliği, dolayısıyla da kişisel verilerin korunması hakkı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 21. maddesinde düzenlenmiştir. Buna rağmen Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, bireylerin özel hayatına ilişkin kişisel verilerinin korunması bakımından sınırlı bir işleve sahiptir. Çünkü Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kişisel verilerin korunmasına ilişkin temel ilkeleri ve ilgilinin haklarını düzenleyen özel bir kanun değildir. Bu açıdan bireylerin kişisel verilerinin korunmasının tüm boyutlarını kapsamamaktadır. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin başta temel

ilkeler olmak üzere tüm boyutları kapsayan kanun, hukuk sistemimizde Kişisel Verilerin Korunması Kanunudur.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile Kişisel Verilerin Korunması Kanununa birlikte bakıldığında, her iki kanunun hükümlerinin genel olarak özel hayatın gizliliği, özel olarak da kişisel verilerin korunması hakkı bakımından uyum içerisinde olduğu görülmektedir. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kural olarak kişilerin açık rızası olmaksızın kişisel verilerin işlenemeyeceğini güvence altına almakta, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ise kişinin açık rızası olmaksızın özel hayatın gizliliği kapsamındaki bilgilerinin, dolayısıyla da kişisel verilerinin gizliliğini güvence altına almaktadır.

KAYNAKÇA

Akgül, Aydın. Danıştay ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Kişisel Verilerin Korunması. Beta Yayınları, İstanbul 2016.

Akyılmaz, Bahtiyar. İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü. Yetkin Yayınları, Ankara 2000.

Albers, Marion. “Verfassungsrechtliche Grundlagen einer transparenten Verwaltung”. in: Bettina Sokol (Hrsg): Symposium Informationsfreiheit. Duesseldorf 2004.

Atalay, Emre. “Bilgi Edinme Özgürlüğü”. Manisa Barosu Dergisi. S. 62-63, Y. 16, Temmuz/Ekim 1997, s. 17-37.

Başalp, Nilgün. Kişisel Verilerin Korunması ve Saklanması. Yetkin Yayınları, Ankara 2004.

Bleyl, Dietmar. “Allgemeines Informationszugangsrecht und Recht auf informationelle Selbstbestimmung”. DuD, 22 (1998) 1.

Çolak, N. İlker. “Bilgi Edinme Hakkı, Önemi ve Bilgi Verme Yükümlülüğü”. e-akademi. S. 39, (Mayıs 2005), prg, 13, <http://www.e-akademi.org/makaleler/nicolak-1.htm>, E.T. 03.05.2009, (Bilgi Edinme Hakkı).

Çolak, N. İlker. “Bilgi Edinme Hakkının Sınırları ve Sınırlama Ölçütleri”. e-akademi. S. 39, (Mayıs 2005), prg, 2-6, <http://www.e-akademi.org/makaleler/nicolak-1.htm>, E.T. 03.05.2009, (Bilgi Edinme Hakkının Sınırları).

Depenheuer, Otto. “Zur Dialektik eines demokratischen Lebensgesetzes Öffentlichkeit und Vertraulichkeit”. Die Politische Meinung, Nr. 391, Juni 2002.

Döner, Ayhan. Şeffaf Devlette Bilgi Edinme Hakkı ve Sınırları. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010.

Eken, Musa. “Bilgi Edinme Hakkı, İnsan Hakları Yıllığı”. Dr. Muzaffer Sencer’e Armağan. C. 17-18, S. 1995-1996, (Bilgi Edinme Hakkı).

Eken, Musa. Yönetimde Şeffaflık (Teori-Uygulama). Adapazarı 2005, (Yönetimde Şeffaflık).

Erdelt, Alexander. “Informationszugang und das Recht auf Information”. DuD, 27 (2003).

Gölan, Aydın. “İdare ve Ceza Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hakkı”. Bilgi Edinme Hakkı Paneli (5 Mayıs 2004). Türkiye Barolar Birliği Yayınları, No: 62, Ankara 2004.

Hazır, Hayati. Anayasa Hukuku. Alter Yayınları, Ankara 2004.

Hız, Yüksel/**Yılmaz**, Zekeriya. Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkı. Seçkin Yayınları, Ankara 2004.

İnal, Tamer. “Bilgi Edinme Hakkı ve Özel Hayata, Haberleşmeye, Ticari Sırlara, Fikir ve San’at Eserlerine İlişkin Sınırlamalar”. Kazancı Hukuk, İşletme ve Maliye Bilimleri Dergisi. S. 3, Ekim 2004, s. 19-20.

Kaboğlu, İbrahim Ö.. Özgürlükler Hukuku. İmge Kitabevi, Ankara 2002.

Kalabalık, Halil. İnsan Hakları Hukuku. Seçkin Yayınları, Ankara 2009.

Kapani, Münci. Kamu Hürriyetleri. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1981.

Kaya, Cemil. İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı. Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005.

Kugelman, Dieter. Die informatorische Rechtsstellung des Bürgers: Grundlagen und verwaltungsrechtliche Grundstrukturen individueller Rechte auf Zugang zu Informationen der Verwaltung. Mohr-Siebeck, Tübingen 2001.

Kurt Konca, Nesibe. Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi. Adalet Yayınevi, Ankara 2009.

Jestaedt, Matthias. “Das Geheimnis im Staat der Öffentlichkeit”. Archiv des öffentlichen Rechts. 126 (2001).

Nal, Sabahattin. “Karşılaştırmalı Hukukta Enformasyon Hakkı”. Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan. Seçkin Yayınları, Ankara 2004.

Özbudun, Ergun. “Anayasa Hukuku Bakımından Özel Haberleşmenin Gizliliği”. Ankara Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı 1925-1977. C. I, AÜHF Yayınları No. 406, Ankara 1977.

Özdemir, Hayrunnisa. Elektronik Haberleşme Alanında Kişisel Verilerin Özel Hukuk Hükümlerine Göre Korunması. Seçkin Yayınları, Ankara 2009.

Özkan, Gürsel. Demokratik Yönetimin Birinci Adımı Bilgi Edinme Hakkı. Ankara 2004.

Özsunay, Ergun. Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu. İÜHF Yayınları No: 2610, İstanbul 1979.

Schulte-Hillen, Gerd. "Transparenz in der Informationsgesellschaft", in: Informationsfreiheit. Die "gläserne Bürokratie" als Bürgerrecht? (Hrsg. Thomas Hart, Carolin Welzel, Hansjürgen Garstka), Bielefeld 2004.

Sunay, Reyhan. İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları. Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara 2001.

Sengül, Ramazan. "Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Türk Kamu Yönetimini "Camdan Eve" Dönüştürür Mü?". AÜSBFD. C. 60, S. 3, 2005, s. 228-229.

Şimşek, Oğuz. Anayasa Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması. Beta Yayınları, İstanbul 2008.

Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, E.T. 22.10.2009.

Üzeltürk, Sultan. 1982 Anayasası ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Göre Özel Hayatın Gizliliği Hakkı. Beta Yayınları, İstanbul 2004.

Yancı, Nihan. Çevresel Bilgilenme Hakkı. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004.

Yıldırım, Ramazan. "İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü". TC Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu (Ankara, Türkiye, 17-18 Ocak 1998).

Zengin, M. Ali. Türk Hukukunda Bilgi Edinme Hakkının Sınırları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007.